

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітній ступінь)

на тему «Специфіка задоволеності сімейними стосунками на різних етапах
шлюбу»

ХАІ.704.7-96п1.22О.053. 9749562 КР

Виконав: здобувач (ка) б курсу групи №7-96п1
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»
(код та найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та
психотерапія»
(найменування)

Бурячкова Л. Г.

(прізвище та ініціали здобувача (ки))

Керівник: Жарікова С. Б.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: Приходько Д. П.

(прізвище та ініціали)

Харків – 2022

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет Гуманітарно-правовий
Кафедра психології
Рівень вищої освіти другий магістерський
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код і найменування)
Спеціальність 053 «Психологія»
(код і найменування)
Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія
(найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Ю. І. Гулий

_____

(підпис)

(ініціали та прізвище)

«01» вересня 2022 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Бурячкова Л. Г.

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Специфіка задоволеності сімейними стосунками на різних етапах шлюбу
керівник кваліфікаційної роботи Жарікова Світлана Борисівна, канд. психол. н., доц. каф. психології
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом Університету №1586-уч від «17» листопада 2022 року.
2. Термін подання здобувачем кваліфікаційної роботи «18» грудня 2022 р.
3. Вихідні дані до роботи Виявити специфіку задоволеності сімейними стосунками на різних етапах шлюбу
4. Зміст пояснювальної записки (перелік завдань, які потрібно розв'язати):
  - Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.
  - Визначити особливості задоволеності сімейними стосунками на пізніх етапах шлюбу (більше 20 років у шлюбі).
  - Визначити особливості задоволеності сімейними стосунками на ранніх етапах шлюбу (менше 1 року у шлюбі).
  - Здійснити порівняльний аналіз особливостей задоволеності сімейними стосунками між парами, які знаходяться на різних етапах шлюбу.
5. Перелік графічного матеріалу:
Рис. 12
Табл. 11
6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Жарікова С. Б., канд. психол. н., доцент	11.10.22	15.10.22
2	Жарікова С. Б., канд. психол. н., доцент	18.10.22-	23.10.22
3	Жарікова С. Б., канд. психол. н., доцент	15.11. 22-	22.11.22

Нормоконтроль _____ С. В. Кузьміна «18» грудня 2022 р.
(підпис) (ініціали та прізвище)

7. Дата видачі завдання «01» вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Затвердження теми, мети та завдань дипломної роботи.	01.09.22-07.10.22	
2.	Складання плану роботи.	08.10.22-10.10.22	
3.	Аналіз літературних джерел. Написання першого розділу дипломної роботи.	11.10.22-15.10.22	
4.	Визначення психодіагностичного інструментарію для проведення практичної частини дослідження. Написання другого розділу дипломної роботи.	18.10.22-23.10.22	
5.	Проведення практичної частини дослідження.	24.10.22-07.11.22	
6.	Статистична обробка отриманих даних.	08.11.22-12.11.22	
7.	Написання третього розділу дипломної роботи.	15.11. 22-22.11.22	
8.	Написання загальних висновків. Оформлення списку використаних літературних джерел, додатку(ків) та змісту.	23.11. 22–29.11.22	
9.	Передзахист.	30.11.2022-01.12.22	
10.	Внесення коректив до тесту дипломної роботи.	02.12.22-11.12.22	
11.	Оформлення та підписання відповідної документації (висновок керівника, висновок кафедри, рецензія та довідка на предмет наявності порушень академічної доброчесності).	12.12.22-17.12.22	
12.	Підготовка електронної презентації та тексту доповіді.	14.12.22-17.12.22	
13.	Строк подання студентом роботи на кафедру.	18.12.22	
14.	Захист.	20.12.22-21.12.22	

Здобувач

_____ Л. Г. Бурячкова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ С. Б. Жарікова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Реферат

Дипломна робота: 59 с., 11 табл., 12 рис., 33 джерела.

Ключові слова: ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ, СПІВЗАЛЕЖНІСТЬ, ЗАДОВОЛЕНІСТЬ СТОСУНКАМИ, САМОТНІСТЬ, ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ, ЛЮБОВ, СИМПАТІЯ.

Об'єкт дослідження: задоволеність стосунками.

Предмет дослідження: задоволеність сімейними стосунками на різних етапах шлюбу.

Мета дослідження – виявити специфіку задоволеності сімейними стосунками на різних етапах шлюбу.

Методи дослідження: 1. Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження. 2. Метод діагностичного тестування: Тест на якість прив'язаності (У. Карвер); Шкала співзалежності (Спанна-Фішера); Шкала любові і симпатії (З. Рубін, в адаптації Л. Я. Гозман, Ю. Є. Альошиної); Опитувальник задоволеності шлюбом (Столін, Романова); Тест на подружню сумісність (Добрович); Методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності (Рассел, Фергюссон). 3. Методи математико-статистичної обробки даних (ϕ^* -критерій Фішера, t-критерій Стьюдента).

За результатами дослідження зроблено наступні висновки:

Більше половини досліджуваних пар, що у шлюбі понад 20 років задоволені своїми сімейними стосунками, на що вказують високі показники за шкалами любові та симпатії. 39% почувають себе самотньо, що може бути пов'язано з унікаючим типом прив'язаності, для якого характерно приховування своїх почуттів, спроба здаватися незалежним та егоїстичним. Дослідження пар, що перебувають у шлюбі менше року, показало, що майже кожен задоволений своїми стосунками, на що вказують високі показники за шкалами любові та симпатії. 71 % не почувають себе самотньо, що може бути пов'язано з надійним типом прив'язаності, для якого характерний високий рівень довіри, підтримки та гармонійних взаємовідносин. Порівняльний аналіз двох досліджуваних груп показав, що зрілі пари менш

задоволені своїми стосунками, почуваються самотньо, деяка частина має високий рівень співзалежності, що може бути пов'язано з тим, що більшість пар перебували поодиноці на час дослідження. У досліджуваних, що у шлюбі менше року, вищий показник задоволеності, більш гармонійні стосунки, нижчий рівень самотності, що може бути пов'язано з недавнім вступом до шлюбних відносин, а молодим подружжям властиві підвищене почуття кохання й ейфорії. Отже, узагальнюючи результати дослідження можна сказати, що пари, які у шлюбі більше 20 років менше задоволені стосунками та мають більше труднощів у взаємовідносинах, ніж пари, що у шлюбі менше року.

Abstract

Diploma work: 58 p., 11 tables, 12 pics, 33 source

Keywords: WATCH OF VISION, SPIRITUALITY, SATISFACTION WITH STOCKS, INDIVIDUALITY, ATTACHMENT, LOVE, SYMPATHY.

Object of follow-up: relationship satisfaction.

The subject of the report: satisfaction with family relationships at different stages of marriage.

Meta follow-up - to reveal the specifics of satisfaction with family relationships at different stages of marriage.

Methods of follow-up: 1. Theoretical analysis of scientific journals from the problem of follow-up. 2. Testing (Test for the quality of affection (W. Carver); Scale of love (Spann-Fischer); Scale of love and sympathy (Z. Rubin, adapted by L. Ya. Gozman and Yu. E. Aleshina); slyubom (Stolin, Romanova), Test for marital summancy (Dobrovich), Diagnosis of the subjective perception of self-consciousness (Russell, Fergusson). 3. Mathematical and statistical methods (Fisher's φ *-test, Student's t-test).

Based on the results of the research, the following conclusions were made:

A study of couples who have more than 20 years of love showed that more than half are satisfied with their relationships, on which they show high displays on the scales of love and sympathy. 39% feel themselves something that can be

connected with a unique type of affection, for which it is typical to attach one's own feelings, trying to be independent and selfish. A study of couples that love has less fate, showed that there is more satisfaction with their relationships, for which they show high displays of love and sympathy. 71% do not feel self-conscious, which can be connected with the superior type of attachment, for which a high level of trust is characteristic, support and harmony of mutual synergies. Paired analysis of the two previous groups showing that the bettors were less satisfied with their hundreds of years, felt themselves, and some of them had a high level of co-dependence, which could be related to it, that more couples were alone for an hour. In the past, who have a lesser rock, a greater show of contentment, more harmony, a lower level of self-consciousness, which may be related to them, that I love creations once a while, and to a young friend of power, I feel like euphoria. So, summarizing the results of the research, we can say that couples who have been married for more than 20 years are less satisfied with their relationship and have more difficulties in their relationship than couples who have been married for less than a year.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ЗАДОВОЛЕНІСТЬ СІМЕЙНИМИ СТОСУНКАМИ У ШЛЮБІ..	9
1.1 Поняття задоволеності в психологічній науці	9
1.2 Періодизація та основні детермінанти шлюбних відносин.....	13
1.3 Задоволеність сімейними стосунками у шлюбі	21
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	29
2.1 Організація дослідження та характеристика вибірки	29
2.2 Описання методів та методик дослідження	30
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ЗАДОВОЛЕНОСТІ СІМЕЙНИМИ СТОСУНКАМИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ШЛЮБУ	34
3.1 Особливості задоволеності сімейними стосунками на пізніх етапах шлюбу (більше 20 років у шлюбі).....	34
3.2 Особливості задоволеності сімейними стосунками на ранніх етапах шлюбу (менше 1 року у шлюбі)	39
3.3 Порівняльний аналіз особливостей задоволеності сімейними стосунками між парами, які знаходяться на різних етапах шлюбу	45
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	55

ВСТУП

Інститут сім'ї та його стабільність має глобальне значення для забезпечення розвитку здорового суспільства. Адже сім'я являє собою головний осередок суспільства, який відіграє надзвичайну роль у його життєдіяльності. Зазвичай люди створюють сім'ю та вступають в шлюбні відносини з метою задоволення своїх психологічних, соціальних, побутових та фізіологічних потреб. Причому, потреби, які задовольняються в сім'ї, можуть бути реалізовані і поза нею, але тільки благополучна сім'я, створення якої, як правило, вимагає значних зусиль, може всі ці потреби об'єднати і задовольнити в комплексі. Саме тому задоволеність шлюбними відносинами виступає основоположним чинником, що визначає напрямки розвитку сім'ї.

Аналіз наукових джерел свідчить, що особистісний вимір відчуття задоволеності стосунками визначається гендерними відмінностями, а також мірою задоволеності особистих потреб. Так, Т. В. Андрєєва зазначає, що задоволеність у чоловіків і жінок приблизно однакова. У чоловіків вона не пов'язана із розподілом сімейних ролей, тоді як у жінок виявлено зв'язок між задоволеністю та розподілом ролей.

Проте певні аспекти шлюбних стосунків, що вимагають розв'язання, зокрема, пошук головних критеріїв та чинників задоволеності шлюбом, узагальнення емпіричних вимірів у теоретичні висновки, дослідження особливостей взаємозв'язку задоволеності шлюбом та міжособистісних стосунків шлюбних партнерів, зайнятих педагогічною діяльністю, залишаються актуальними та все ще очікують вивчення.

Отже, в контексті кризового стану сім'ї на сьогоднішній день, актуальним є дослідження факторів впливу на задоволеність-незадоволеність шлюбом сучасного подружжя.

Об'єкт дослідження: задоволеність стосунками.

Предмет дослідження: задоволеність сімейними стосунками на різних етапах шлюбу.

Мета дослідження: виявити специфіку задоволеності сімейними стосунками на різних етапах шлюбу.

Задачі дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.
2. Визначити особливості задоволеності сімейними стосунками на пізніх етапах шлюбу (більше 20 років у шлюбі).
3. Визначити особливості задоволеності сімейними стосунками на ранніх етапах шлюбу (менше 1 року у шлюбі).
4. Здійснити порівняльний аналіз особливостей задоволеності сімейними стосунками між парами, які знаходяться на різних етапах шлюбу.

Методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження.
2. Метод діагностичного тестування: Тест на якість прив'язаності (У. Карвер); Шкала співзалежності (Спанна-Фішера); Шкала любові і симпатії (З. Рубін, в адаптації Л. Я. Гозман і Ю. Є. Альошиної); Опитувальник задоволеності шлюбом (Столін, Романова); Тест на подружню сумісність (Добрович); Методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності (Рассел, Фергюссон).
3. Методи математико-статистичної обробки даних (φ^* -критерій Фішера, t-критерій Стьюдента).

В дослідженні взяли участь 32 пари на різних етапах шлюбу. За умови відсутності одностайної думки щодо періодизації шлюбу, вибірку розподілено на дві групи: 14 пар - на ранніх етапах шлюбних стосунків (до року у шлюбі) та 18 пар - шлюб на пізніх етапах (більше 20 років у шлюбі).

РОЗДІЛ 1. ЗАДОВОЛЕНІСТЬ СІМЕЙНИМИ СТОСУНКАМИ У ШЛЮБІ

1.1 Поняття задоволеності в психологічній науці

В українських та зарубіжних дослідженнях М. Боришевського, В. Гензи, Л. Дикої, Є. Ільїна, Л. Кулікова, С. Максименка, І. Чеснокової та ін. різнобічно представлено вивчення стану задоволеності в межах вивчення емоційних станів людини. Т. Кириленко, Е. Носенко, Г. Прихожан, О. Прохоров, В. Семиченко, З. Фрейд, К. Хорні, О. Чебикін проводили різноманітні дослідження емоційних станів та їх регуляції в процесі онтогенетичного становлення особистості. Феномен Я-концепції особистості досліджували такі вчені, як В. Джеймс, Дж. Мід, Ч. Кулі (вони вважають, що Я-концепція спричинена, передусім, соціальною взаємодією, а тому є наслідком розгорнутого всередині індивіда міжсуб'єктного процесу), Р. Бернс (який виокремив три складові Я-концепції – когнітивну, оцінкову, поведінкову – та структурно оформив їх як довершену ієрархію, а також обґрунтував її роль у процесі вікового розвитку людини), К. Хорні й К. Роджерс (проаналізували модальності складники цього феномену), І. Кон, В. Петровський, В. Столін, В. Юрченко та ін. Термін «задоволеність» розглядається крізь призму суб'єктивної оцінки якості тих чи інших умов життя та діяльності людини в цілому, відносин із людьми, самих людей, у тому числі й самого з собою. У дослідженнях зарубіжних науковців під поняттям «задоволеність життям» розуміється почуття щастя, що також є співвідносним із самореалізацією особистості та її психологічним здоров'ям. Якість життя – поняття багатогранне й у зв'язку з цим його трактування переважно залежить від теоретичної позиції дослідника та обраних ним критеріїв [1].

Поняття «задоволеність» (як і протилежне йому - «незадоволеність») використовується в багатьох психологічних та соціологічних роботах [19].

Однак при цьому авторами не розкривається сутність цього поняття і тому воно часто підміняється іншим поняття – «задоволення» [12].

Задоволеність – позитивна оцінка різних аспектів життя, що мають особливе значення для індивіда. Найвищий ступінь прояву задоволеності життям – щастя [29].

Нині проводиться безліч досліджень, вкладених у визначення рівня задоволеності життям. Згідно з результатами подібних досліджень, показник задоволеності залежить від кількох факторів. Встановлено, що ті люди, які не мають серйозних проблем зі здоров'ям, загалом більш задоволені своїм життям. Також інститут сім'ї має значення підвищення рівня задоволеності: той, хто одружений, більш задоволений, ніж самотня людина. Рівень доходу прямо пропорційний задоволеності, як і активність людини: встановлено, що ті люди, які ведуть активний спосіб життя, загалом задоволені життям, ніж, хто намагаються уникати зайвої діяльності.

Загалом радість – той показник, який змінюється протягом усього життя людини. Він залежить як від дотримання загальних умов, перерахованих вище, і від особистих орієнтирів індивіда. Ступінь задоволеності визначається його персональною оцінкою відповідності досягнутого про те, що він виділяє собі як стандарти хорошого життя. Виходячи з цього, можна розуміти сенс життя як пошук оптимального рівня особистісної задоволеності життям [16].

В основному феномен задоволеності вивчається з двох позицій – загальнопсихологічної та соціально-психологічної (або соціальної).

У межах загальнопсихологічного підходу радість розглядається або як стан, або як мотив. У першому випадку задоволеність розуміється (відповідно до її помилкового трактування в «Словнику російської мови» С. І. Ожегова) як почуття задоволення, стан задоволення, радості, що відчувається суб'єктом, побажання та вимоги якого задоволені. Задоволеність-незадоволеність як стан розглядається, наприклад, М. Д. Левітовим (1964), М. І. Дьяченко та Л. А. Кандибовичем (1998).

Є й протилежна тенденція. Так, П. М. Якобсон (1969) використовує термін «задоволення», хоча по суті йдеться про фактори, що сприяють чи не сприяють формуванню задоволеності.

Своєрідне трактування задоволення і задоволеності, що украй заплуते розуміння цих феноменів, дана К. К. Платоновим (1984). Під задоволенням досягнення мети автор розуміє почуття, що виникло з урахуванням емоції дозволу після зусилля волі. Задоволеність же, згідно думки автора, це психічне явище, полярне потребі, як відображення усунення потреби. Але хіба усунення потреби – не досягнення мети? У чому тоді різниця між задоволенням і задоволеністю?

Представники соціального та соціально-психологічного підходів розглядають задоволеність як оцінку діяльності та її умов, оцінку результатів цієї діяльності. Оскільки оцінка є окремим випадком прояви відносини, то й задоволеність сприймається як із аспектів проблеми відносин [19]. Розуміння задоволеності як ставлення до чогось видається найбільш адекватним.

Для заміни одного поняття («задоволеність») іншим («задоволення») є підстави. У них багато спільного як у походженні, так і в їх функціях. І про задоволеність і про задоволення говорять, коли заходить мова: 1) про задоволення потреб та досягнення цілей; 2) про вираженні ставлення до чогось, оскільки обидва поняття несуть у собі оцінку; 3) про мотивацію, оскільки обидва явища можуть брати участь у цьому процесі як мотиватори; 4) з'ясування механізмів формування задоволеності, які нерідко підмінюються механізмами виникнення задоволення.

Однак схожість причин та умов прояву цих двох феноменів не повинна затуляти фундаментальних розбіжностей у їхній сутності та прояві [29]. Перша різниця стосується того, що вони характеризують. Задоволення характеризує одноразовий і найчастіше короткостроковий акт (виконану роботу, скоєний вчинок, задоволену потребу). Задоволеність характеризує довгострокові події, діяльність.

Звідси виникає й друга різниця, пов'язана зі швидкістю формування того й іншого феноменів: задоволення виникає вже після одноразового досягнення мети, задоволеність – лише після багаторазового досягнення мети, коли людина переконується у високій ймовірності і навіть гарантованості задоволення своїх потреб.

Третя відмінність полягає в тривалості того й іншого феноменів: задоволення як стан триває відносно короткий час, задоволеність як ставлення до чогось зберігається тривалий час.

Четверта відмінність полягає у динаміці інтенсивності те й інше феноменів при багаторазовому досягненні однієї й тієї ж мети: переживання задоволення стає дедалі слабкіше, а задоволеність, навпаки, зростає.

Вже з цих відмінностей видно, що задоволення-незадоволення поводить як емоційна реакція, як переживання задоволення-невдоволення, а задоволеність - як емоційна установка, ставлення.

П'ята відмінність полягає в тому, що задоволення можна відчувати як на біологічному рівні (наприклад, почуття ситості, комфорту), так і на соціальному (задоволення від прослуховування музики, читання книги, перемоги улюбленої команди у сьогоднішньому матчі тощо); задоволеність явище лише соціальне, пережите лише на рівні особистості.

Шоста відмінність у тому, що задоволення - незадоволення це полімодальні феномени, тоді як задоволеність - незадоволеність - одномодальні. Це означає, що задоволення переживається при різних емоційних станах: радості, зловтішності, органічній насолоді, а незадоволення - при печалі, досаді, розчаруванні; задоволеність ж якісно завжди однакова (як позитивне ставлення), як і незадоволеність, незалежно від показників те, що вони викликані (роботою, житлом, досягненнями, загалом своїм життям).

Отже, радість (чи незадоволеність) є специфічним психологічним феноменом, відмінним від задоволення (незадоволення). Задоволеність можна визначити як стійке довгострокове позитивне емоційне ставлення

(установку) людини до чогось, що виникає в результаті неодноразово випробуваного задоволення в якійсь сфері життєдіяльності та висловлюване у формі судження. Задоволення ж можна визначити як позитивне переживання людиною її емоційної реакції на скоєні, чи нескоєні дії та вчинки, і навіть на події, що відбулися, чи відбуваються.

1.2 Періодизація та основні детермінанти шлюбних відносин

Ще на початку ХХ століття науковці, що займалися вивченням сімейних відносин, відмічали наявність кризи сім'ї і шлюбу. На наш погляд, така криза у більшій мірі пов'язана сама з етапами подружнього життя. Тривале і одноманітне сімейне життя з одним і тим самим партнером часто може сприяти зниженню позитивних взаємовідносин між ними (сприйняття сімейного та сексуального життя, як нудного). Такі особливості виступають симптомами труднощів у подружньому житті і досить часто така сім'я може перестати бути тією сферою, котра підтримує і надає сили.

Сім'я є невід'ємною складовою нашої дійсності. На різних етапах розвитку суспільства вчені-психологи намагалися дослідити особливості взаємодії індивідів у складному соціально-психологічному утворенні – сім'ї [5].

Сім'я є динамічним утворенням, і в ході її існування є якісно відмінні етапи (періоди). Поняття «життєвий цикл сім'ї» з'явилося у зв'язку з вивченням питання періодичності змін, що відбуваються в сім'ї, а саме років прожитого подружнього життя [20]. Дане поняття уперше було використано такими ученими, як Е. Дювалль та Р. Хілом у 1948 році. У своїй періодизації учені спиралися на методологію Е. Еріксона.

Виділяють наступні етапи стосунків у шлюбі [7]:

1. Етап закоханості, або букетний період етап триває від одного року до півтора років. Якщо пара живе віддалено один від одного, час від часу зустрічається, спілкується в основному через Інтернет (зараз цим нікого не

здивувати), період може тривати і на більший час. Етап характеризується сильною закоханістю один в одного, партнери бачать в обранців тільки позитивні якості. Негативні ними ігноруються або майже ігноруються. Іноді по відношенню до негативного спрацьовує захисна реакція - жарт або розчулення: «Він всюди розкидає свої шкарпетки - як мило». Таке бачення життя вчені називають хімією любові. У цей момент в організмі людини активно виробляються гормони, що відповідають за гарний настрій, закоханість, обожнювання і прихильність, - окситоцин і ендорфін. Ці гормони виділяються у великій кількості і блокують раціональне мислення людини. Тобто він як би існує в реальності, але знаходиться в зміненому стані свідомості. Хтось на просторах Мережі пожартував, що в нашій країні дозволеним наркотиком є тільки закоханість, маючи на увазі високий вміст гормонів радості. Закохані знаходяться в якійсь ейфорії, прагнуть по можливості більше проводити часу один з одним, лексикон їх фраз в основному складається з зменшувально-пестливих слів, а розмови будуються на повному прийнятті, підтримки і схвалення. Найчастіше цей етап закінчується укладенням шлюбу, тому що люди, перебуваючи в ейфорії, хочуть узаконити свої стосунки і позначити суспільству свій статус.

2. Етап пересичення. На цьому етапі мозок починає працювати в нормальному режимі, тобто повертає собі свою раціональність. І у багатьох пар відкриваються очі, частково злітають рожеві окуляри: «А з ким же я перебуваю поруч? Що ж це за людина така? А хто мені його такого підсунув?» Мало того, що обидві людини починають бачити недоліки один одного, додатково до напруги додається ще й те, що обидва або один чоловік повертаються до колишнього режиму життя, який був до відносин. Повертаються до своїх звичайних сфер діяльності: до друзів, родичів, починають активно займатися власним хобі та захопленнями, хтось поглиблюється в роботу. І на цьому ґрунті виникають конфлікти. В основному через те, що один з партнерів знаходиться в першій стадії, а другий вже перейшов в наступну. Відповідно, виникає непорозуміння: «Чому

це я ось тебе так люблю і нікого-нічого навколо себе не бачу, а ти пішов з друзями на риболовлю? Чому ти мене кидаєш?» Що знаходиться на першому етапі партнер бачить в поведінці другого несправедливість, тому що очікує, що обидва залишаться центром всесвіту один для одного. «Де були мої очі?», «Та він вовк в овечій шкурі!» - багато хто з нас любить поміркувати на тему, чому люди часто помиляються, вибираючи не тих партнерів. І виною тому не вміння шикарно грати ролі «хороших», а особливість роботи головного мозку. Під впливом окситоцину і ендорфіну, які виробляються автоматично при закоханості, у людини зриває дах. У когось більше, у когось менше. І ми в тій чи іншій мірі втрачаємо раціональність, не можемо повноцінно думати. Період пересичення проходить дуже швидко і часом навіть непомітно для багатьох пар. Деякі пари можуть повертатися до першого етапу, особливо якщо в цей період народжується дитина.

3. Етап відрази. Якщо попередній етап можна порівняти з тим, що людина переїла цукерок, на цьому етапі він їх настільки наївся, що вже просто дивитися на них не може. Етап дуже важкий для подружжя тим, що їх мозок працює максимально коректно і вони бачать справжні, реальні якості один одного, в тому числі і негативні, які раніше здавалися безглуздими і милими. І оскільки чоловік і дружина знаходяться в шоці від кількості негативних якостей один одного, позитивне йде на другий план. Люди, які можуть управляти своїми емоціями, у яких добре розвинені обидві півкулі, можуть періодично «жонглювати» цими якостями: «Ось тут він «накосячив», зате він у мене ось такий турботливий», або «Ось він розкидав рибальські снасті і накидав луски, зате він мені ніколи не грубить. З бардаком ми зможемо вирішити питання, а ось грубість я не потерплю». Такі люди даний етап проходять дуже швидко. Норм проходження етапу немає. У когось він триває кілька місяців, у когось затягується на роки. Але не варто боятися цього періоду, він необхідний для подальшого переходу на наступні рівні. Також в цьому періоді частішає кількість сварок, суперечок і конфліктів. Часто справа доходить до розлучень.

4. Етап смирення. Якщо парі вдалося пройти попередню стадію, вони потрапляють в спокій. На цьому етапі обидві людини розуміють, що людину не переробити, доведеться приймати його переваги і недоліки. Це означає, що обидва подорослішали і готові вступити в справжнє життя дорослих людей. Місце проживання подружжя вже не нагадує поле бою, а більше схоже на переговорну кімнату. З їх лексику зникають критичні зауваження, образливі вирази (якщо були), і все частіше з'являються ідеї про необхідність розвиватися, працювати над собою, пристосовуватися один до одного і знаходити компроміс. На цьому етапі люди звертаються до психології, до книг, деякі ходять на тренінги, відвідують вебінари та ін.

5. Етап поваги (або взаємоповаги і боргу). На даному етапі у подружжя розвивається безкорисливе прагнення піклуватися один про одного. Якщо раніше вони «кидалися совочками»: «Я тобі готую, а ти будь добрий помити підлогу», то тут вже ніхто не розбирається, скільки чого вкладено. Обом просто приємно піклуватися один про одного, всі справи робляться по добрій волі без доведення необхідності. Люди прагнуть зробити приємність один одному тільки тому, що друга половинка дуже дорога першій. До речі, буває і так, що один вже перейшов на стадію поваги, а другий знаходиться на попередній. В даному випадку перший підтягує другого, штовхаючи його до взаємної поваги. Подружжя отримують справжнє задоволення від взаємної турботи.

6. Етап дружби. На цій стадії чоловік і дружина вже багато пережили разом, знають один одного як облуплених: всі особистісні якості, особливості темпераменту, звички і захоплення. Їм вже не потрібно сперечатися один з одним, тому що даний етап пройдений. Якщо виникають якісь недомовки, вони вирішуються досить швидко і практично спокійно. Все це відбувається тому, що обоє мають достатній обсяг інформації один про одного. Тривалість етапу індивідуальна: у когось він триває роками, у когось - десятиліттями. Тут важливіше інше. Подружжя відчувають справжній душевний комфорт, перебуваючи поруч. Найчастіше цей період збігається з тим, що діти

виростають, починають життя самостійно, і у подружжя залишається багато часу для того, щоб зайнятися один одним.

7. Етап любові. Характеризується найбільшим душевним комфортом від взаємного проведення часу. Подружжя оцінюють один одного максимально тверезо, з усіма перевагами і недоліками. Іноді переваг виявляється більше, тому що виявляються ресурсні стани людини, які він не мав можливості розкрити раніше.

В. Васіщев у якості основної ознаки розмежування стадій використовував факт наявності чи відсутності дітей в родині та їх вік, оскільки вважалось, що основна функція сім'ї – це дітонародження і виховання потомства. На підставі цієї характеристики було виділено наступні стадії сімейного циклу [28]:

- 1) сім'я, яка ще формується: подружжя у шлюбі менше п'яти років, дітей немає;
- 2) сім'я, що народжує дітей: вік старшої дитини до 2 років 11 місяців;
- 3) сім'я з дітьми дошкільного віку, старшій дитині від 3 до 5 років 11 місяців;
- 4) сім'я з дітьми шкільного віку, старшій дитині від 6 років до 12 років 11 місяців;
- 5) сім'я з дітьми-підлітками, старшому від 13 років до 20 років 11 місяців;
- 6) сім'я, яка відправляє дітей в життя (стадія триває з того моменту, коли батьківський дім залишила перша дитина, до того моменту, коли родину залишає остання дитина);
- 7) подружжя зрілого віку (з того моменту, коли в родині не залишилося жодної дитини, до моменту завершення трудової діяльності, до пенсії);
- 8) старіюча сім'я, від моменту виходу подружжя на відпочинок до смерті одного з них.

Зазвичай соціологи визначають сімейне життя, як процес, організований навколо розвитку дитини і визначається стадіями батьківства. Саме тому А.І. Антоновим було виділено такі 4 стадії шлюбу:

1) добатьківська стадія - від укладення шлюбу до народження первістка;

2) стадія репродуктивного батьківства - період життя подружжя, який триває від народженням первістка і до народження молодшої дитини (ця стадія може перериватися або збігатися з іншими);

3) стадія виховання – триває від народження первістка до моменту, коли остання дитина покине батьківську домівку;

4) стадія зрілої сім'ї та зміни соціальних ролей – період, коли батьки стають бабусею і дідусем;

5) завершальна стадія відбувається у період, коли помирає один із подружжя.

Саме зміни окремих функцій родини, внутрішньо сімейної комунікації та структури сім'ї викликали у психологів необхідність розділення життєвого циклу сім'ї на окремі стадії.

Кожна стадія містить в собі характерні для неї особливості, а також ряд певних завдань та проблем, які потребують вирішення.

1. Одруження і добатьківська стадія.

Після вступу у шлюб молодій сім'ї настає період пристосування до нового статусу. Ця стадія вимагає від молодят: - адаптуватись до нового статусу та соціальних змін у родині. - розставити пріоритети та межі у відносинах між родичам та друзями. На цьому етапі подружжю необхідно домовитись між собою стосовно допустимості втручання в молоду сім'ю батьків чоловіка та дружини. Ще необхідно знайти компроміс у таких питаннях як: хто із знайомих та друзів чоловік або дружини і як часто буде допущений у родину, а також - наскільки дозволено перебування членів подружжя поза сім'єю без партнера. Крім того, на цій стадії шлюбу, зазвичай, постає питання бажаної кількості дітей в сім'ї, а також бажаний час

народження першої дитини. У тому випадку, коли виявиться факт безпліддя когось з подружжя, молодятam доводиться вирішувати нову дилему- : лікування чи взяття прийомної дитини на виховання. Інколи подружжя, зіштовхнувшись з цією проблемою, вирішує розлучитися, щоб спробувати створити нову сім'ю.

2. Стадія репродуктивного батьківства.

Успішність проходження етапу, коли в молодій сім'ї є маленькі діти, залежить від того, чи готові були молоді батьки до батьківства, а також від того, наскільки добре молодята пройшли первинну адаптацію. Основними завдання розвитку сім'ї на цій стадії є : - поділ і узгодження ролей, пов'язаних з батьківством і материнством; - пристосування до великих фізичних і психічних навантажень; - адаптація до обмеження загальної активності за межами сім'ї та ін.

3. Сім'я зрілого віку.

Критерієм зрілості сім'ї виступає тривалість її існування (не менше 7-10 років). На зрілу стадію сімейного життя доводиться вікової криза 30 років (підведення перших підсумків і корекція життєвих планів. В цю стадію може потрапити і криза середини життя.

Перед подружжям на цьому етапі постають наступні завдання:

1) Перерозподіл обов'язків або зон відповідальності: - хто повинен вирішувати питання, які виникають у дитини в школі; - хто повинен допомагати дитині в навчанні та інше.

2) Перерозподіл часу: - зміна розпорядку дня дорослих (і в плані роботи, і в плані розваг); - зміна кар'єрних планів батьків і т. п.

3) Перевизначення кордонів сім'ї: - допомога дідусів і бабусь у навчанні й вихованні дитини порушує зовнішні межі; - відбувається перевизначення зон впливу членів розширеної сім'ї.

4. Подружжя зрілого віку.

Коли діти покидають рідну домівку. Зазвичай цю стадію переживає подружжя віком 45-60 років, а інколи – раніше (35 - 40 років).

Перед подружжям, яке переживає цю стадію, постають наступні завдання:

1) Відновлення сімейних відносин між подружжям. Дана задача постає перед сімейною парою, тому що в цей період відбуваються значні зміни обумовленні переїздом дітей з батьківського дому, а також через чергову вікову кризу.

2) Сепарація. Передбачає розлучення з дітьми. Батькам доводиться відпускати дітей у «доросле життя».

3) Налагодження коректних стосунків з дітьми, які покинули домівку. Ця задача обумовлена необхідністю знайти баланс між тим, щоб покинути дитину напризволяще та докучати їй своєю надмірною опікою та втручанням в особисте життя. Тобто подружжю необхідно встановити стосунки з дітьми, що покинули домівку таким чином, аби вони не відвернулися від них та розуміли, що завжди можуть повернутися в батьківську домівку.

Основною специфікою подружніх відносин на цій стадії є те що, виїзд із дому дітей співпадає з віком виходу на пенсію, або коли люди починають працювати не повний день, тобто подружжю доводиться проводити більше часу один з одним. І це може стати як проблемою, якщо вони відвикли від цього і не мають достатньо спільних інтересів, так і призвести до поліпшення відносин і виникненню спільних інтересів.

5. Завершальна стадія життєвого циклу сім'ї.

Початок цієї стадії пов'язаний зі смертю одного члена подружжя. Після втрати свого шлюбного партнера, людині доводиться кардинально змінювати свій життєвий устрій, особливо коли доводиться переїжджати в домівку дітей. Щоб уникнути самотності виникає необхідність у більшій кількості спілкування з дітьми та онуками, і якщо ця потреба не буде задоволеною через зайнятість молодшого покоління, інколи овдовіла людина знову вступає в шлюб навіть у такому зрілому віці.

Вищеописані труднощі та стресові ситуації перевіряють кожную родину на міцність. Але не кожна родина може впоратися з даними випробуваннями.

Е. Ейдеміллер розглядає сімейні труднощі як своєрідні значущі ситуації в житті родини, що сприймаються партнерами як загрозливі та характеризуються втратою або знищенням певних цінностей та вразливості сімейної системи. Сімейний стрес учений розглядає як переживання напруження, негативних почуттів при певній стресовій ситуації та може обумовлювати втрату сімейних цінностей [9].

1.3 Задоволеність сімейними стосунками у шлюбі

Сім'я – важлива складова нинішнього суспільства [3]. Саме тому інститут сім'ї і його стабільність має глобальне значення для забезпечення розвитку здорового суспільства. Це спричинило велику зацікавленість психологів та їх спроби вивчити особливості взаємодії окремих індивідів всередині такого соціального інституту, як сім'ї.

Варто дати визначення поняттю шлюбних стосунків (або стосунки шлюбних партнерів) – це стосунки двох дорослих людей протилежної статі, які не перебувають в близьких родинних взаєминах та добровільно обрали один одного для спільного життя і особистісного розвитку кожного. В рамках сімейних взаємодій, стосунки шлюбних партнерів мають спільну ознаку: висока ступінь задоволеності базових потреб усіх членів сім'ї в процесі успішного спілкування. Також їм притаманні максимально адекватне сприйняття один одного і взаєморозуміння, спільність цінностей, ідей, думок та поглядів у подружжя, батьків і дітей, гармонійний розподіл влади (егалітарність або відповідальність чоловіка за родину), терпимість до протиріч, відкритість в обговоренні проблем, конфліктів, непорозумінь.

Можна виокремити три показники сімейних стосунків: психофізіологічний, психологічний, та соціальнопсихологічний [13].

1. Психофізіологічний показник виявляється у формі еротичних ігор (які не мають сексуального підтексту) поцілунків та обіймів. У даному контексті для подружжя мають значення реактивність організму і зовнішні

характеристики партнера, а не просто тип статевої конституції. Психофізіологічна дисфункція може виявлятися у двох формах – фізіологічній (сексуальні відносини) або у психологічному (еротичні взаємовідносини).

2. Психологічний показник має високі взаємозв'язки з інтимною дружбою і коханням взагалі. Даний показник дозволяє створити таку сімейну атмосферу, яка дозволяє кожному з подружжю відчувати себе щасливим та прагнути до самоактуалізації. Психологічна дисфункція у родині виявляється у формі напруження стосунків, різноманітних конфліктах та нетерпінні. Вченими М. Обозовим та А. Обозовою встановлено, що така дисгармонія при досить тривалому часі може обумовлювати невротизацію партнерів. Автори відмічають, що у чоловіків часто можна спостерігати схильність до алкоголізму, у жінок до істеричності. Такі негативні наслідки можуть виникати у зв'язку із неадекватним проходженням етапу адаптації на першому році шлюбного життя. Партнери намагаються змінювати себе аби відповідати ідеальному образу чоловіка або дружини, а отже виникають зміни глибинних властивостей. І у слід за цим необхідно формувати інші, які так швидко не можуть з'явитися і стати корінними для особистості, а потребують часу і досвіду.

3. Соціально-психологічний показник виявляється у рольових функціях, тобто взаємовідносинах між подружжям щодо співробітництва з метою реалізації родинних функцій. Звісно, досить важливим елементом сімейних стосунків – є духовне спілкування, яке дозволяє подружжю виробляти життєві позиції, сімейні цінності і взагалі мотиви соціальної поведінки. Духовна дисгармонія може виявлятися у двох формах – невідповідність ціннісних орієнтацій партнерів (інструментальні цінності) або невідповідність способів досягнення цілей (термінальні цінності). Як пише В. Васіщев: «конфлікт інструментальних цінностей виражається у відмінностях поглядів на способи досягнення життєвих цінностей: чесних і нечесних, гідних і негідних, порядних і непорядних і т. д. Так, схвалюючи

прагнення партнера до досягнення високого рівня життя (чи соціального статусу) один з подружжя може несхвально відгукуватися щодо способів досягнення цього рівня (нечесне збагачення, інтриги при досягненні статусу).

Соціально-психологічний клімат сім'ї включає в себе дві складові: емоційний контакт та соціально-психологічна сумісність. Характер емоційної взаємодії між подружжям, дітьми, батьками і дітьми, а також рівень соціально-психологічної сумісності її членів визначає собою і клімат в сім'ї, оскільки є його основними якісними характеристиками. Показником же характеру клімату, його спрямованості і благополуччя є спілкування в сім'ї як соціальної групи.

Задоволеність шлюбом є одним з параметрів, що характеризує стосунки шлюбних партнерів. З цією думкою погоджується значна кількість дослідників особистісних і внутрішньо-особистісних факторів задоволеності шлюбом: Ю. Е. Альошина, Ю. Б. Гіппенрейтер, О. І. Захаров, Г. Навайтис, Н. Рімашевський, Л. Б. Шнейдер тощо. Дослідники здійснили низку спроб узагальнення та класифікації чинників, що впливають на якість шлюбних взаємин. Нормальні стосунки формуються при взаємній задоволеності подружжя шлюбом, їх відповідності один одному в усіх видах внутрішньо-сімейної взаємодії.

С. І. Голод дає визначення задоволеності шлюбом, як результат адекватної реалізації в дійсність усіх очікувань та уявлень про сім'ю, сформованих у свідомості людини досвідом під впливом зустрічей з різними подіям. Практичний психолог А. В. Шавлов визначає задоволеність шлюбом, як суб'єктивне сприйняття подружжям ефективності функціонування сім'ї в залежності від рівня задоволення їх індивідуальних потреб. Психологи виділяють стабільність шлюбу, як основний фактор характеристики внутрішньо-сімейної ситуації, який визначається шляхом порівняння почуттів тих осіб, що перебувають в шлюбі, та осіб, які розлучилися. В залежності від рівня стабільності шлюбу виділяють три рівні відносин між подружжями. На першому рівні відносин проявляється залежність стійкості

шлюбу від його формального оформлення, при цьому враховується можливість розлучень. Притаманною ознакою другого рівня є пристосовуваність подружжя у міжособистісному спілкуванні, на цьому рівні проявляється виражена спільність чоловіка та дружини у побуті, відносинах з родичами, ставленні до грошей тощо. На третьому рівні відносин спостерігається найбільша задоволеність шлюбом завдяки відповідності рольових очікувань. В. А. Сисенко розглядає стійкість шлюбу, як систему взаємодії між чоловіком та дружиною, стійкість якої залежить від успіху їхньої спільної діяльності, спрямованої на досягнення цілей, як спільних, так індивідуальних. В. В. Бойко [24] розглядає задоволеність шлюбом, з об'єктивної і суб'єктивної сторони. Об'єктивна сторона задоволеністю шлюбом залежить від впливу зовнішніх факторів на можливість його розпаду, наприклад, це показник кількості шлюбів і розлучень, які відбулися за певний проміжок 10 часу. Суб'єктивна сторона задоволеності подружніми відносинами проявляє внутрішньо особистісні якості, такі як переконання та принципи подружжя щодо збереження сім'ї. Показником суб'єктивної сторони задоволеності шлюбом є оцінка міцності свого власного шлюбу.

Проблема задоволеності шлюбом та її чинників займає важливе місце в психології сімейних стосунків. Значний внесок у її вивчення внесли зарубіжні (М. Аргайл, С. Альбрехт, Р. Вінч, Р. Левіс, Д. Олсон, К. Ренне, Б. Роллінс) та вітчизняні (Ю. Є. Альошина, Т. В. Андрєєва, М. Ю. Арутюнян, І. Н. Хмарук, А. Н. Волкова, Т. А. Гурко, Н. Н. Обозов, Т. В. Сенько, В. В. Столін, А. І. Тащова, Е. М. Тійт та ін.) дослідники [33].

Існує два підходи до визначення задоволеності шлюбом [21]: 1) відповідність між наявним та бажаним, тобто порівняння наявного з можливими альтернативами, якщо існуючі стосунки припинилися; 2) ототожнення задоволеності шлюбом з суб'єктивним відчуттям задоволення-незадоволення при оцінці подружжям всіх аспектів шлюбу. Задоволеність шлюбом розглядають також як узагальнену емоцію, генералізоване переживання і зазначається, що дане стійке емоційне відчуття може

виявлятися як в емоціях, так і в різноманітних думках, оцінках, порівняннях. Виділяють загальну задоволеність шлюбом і задоволеність окремими аспектами шлюбу, що складається з окремих оцінок його різних сторін залежно від вимог, що ставляться до особистості партнера і до обставин сімейного життя.

На задоволеність шлюбом впливає якість міжособистісних стосунків, причому особливо відзначається важливість сприймання і оцінки рольової узгодженості і рольової адекватності партнера, тобто рольової відповідності того, наскільки успішним сприймають свій шлюб самі партнери. Що стосується розподілу ролей у сім'ї, то він прямо не пов'язаний із задоволеністю шлюбом. Існують дані про те, що рольова задоволеність партнерів тим вища, чим більша відповідність між оцінками виконання ролей партнером і очікуваннями відносно нього, а також чим вища оцінка якості своєї рольової поведінки і рольової поведінки партнера.

На задоволеність шлюбом більшою мірою впливають і особливості міжособистісного сприймання партнера, їх характерологічні і особистісні риси, а також узгодженість цінностей подружжя. Встановлено, що з психологічною задоволеністю подружжя у шлюбі позитивно корелює висока подібність характерів партнерів. У стабільних шлюбах спостерігається тісний зв'язок між цінностями партнерів. Зі збільшенням стажу подружнього життя цінності, що не торкаються сенсових утворень партнерів, змінюються, відображаючи тим самим міру їхньої особистої задоволеності шлюбом і життям загалом. Не менш важливими чинниками, які впливають на міру задоволеності подружжя шлюбом є соціально-економічні та статусні чинники. Результати дослідження свідчать про те, що існують прямі позитивні зв'язки між задоволеністю шлюбом і рівнем освіти, прибутком подружжя, наявністю дітей в сім'ї, позитивною оцінкою свого здоров'я, задоволеністю роботою; і негативних зв'язків – між задоволеністю шлюбом і зловживанням алкоголем одним з партнерів, відчуттям депресії і самотності.

Л. Б. Шнейдер акцентує увагу на чинниках зниження задоволеності шлюбом: індивідуальні характеристики кожного члена сім'ї, зокрема уявлень кожного з них про самого себе; взаємини між чоловіком і дружиною, особливо ті, які виникають в системі розподілу домашніх обов'язків; стосунки між батьком, матір'ю та дитиною; зв'язки, що існують між новою сім'єю і двома першоджерелами: батьками і родичами чоловіка і дружини; матеріальні та професійні обставини життя сім'ї. Задоволеність шлюбом або незадоволеність можуть обумовлюватись будь-яким з цих факторів окремо чи комбіновано.

Частина критеріїв стосується взаємостосунків між подружжям (включаючи психофізіологічний та духовний компоненти), частина орієнтована на аспекти їхньої взаємодії, частина спирається на об'єктивну оцінку виконання сім'єю її соціальних функцій, частина є суб'єктивною оцінкою подружжям сімейного життя, у тому числі і позасуб'єктивних чинників (житлові та матеріальні умови життя).

У психологічній літературі представлені також чинники сімейного неблагополуччя у вигляді трьох чинників ризику, що викликають руйнування шлюбу та збільшують вірогідність шлюбної дестабілізації [10]:

1) обставини, пов'язані з особистістю партнерів, що беруть шлюб: походження з неповної сім'ї, холодна чи ворожа атмосфера в батьківській сім'ї, міграція з села в місто, неприйнятний вік для вступу в шлюб, деякі риси особистості (неврівноваженість, нестійкість, непрактичність, легковажність);

2) первинна сумісність, обставини і умови знайомства і вступу в шлюб: невідповідність віку подружжя, неоптимальна тривалість дошлюбного знайомства, недостатня тіснота контактів у дошлюбний період, особливості мотивації вступу в шлюб;

3) залежить від першого і другого, але не повністю визначається ними: погані житлові умови, відмінності в цінностях, незбіг уявлень про подружні ролі, несправедливий розподіл домашнього навантаження, сексуальні дисгармонії, зрада та ревності, зловживання алкоголем.

Критеріями благополуччя зазвичай розглядають:

- наявність встановлених подружніх почуттів (любові, симпатії, поваги один до одного);
- наявність взаєморозуміння, емоційної і духовної єдності;
- суб'єктивне відчуття щастя, подружня сумісність характерів, смаків, інтересів, ціннісних орієнтацій;
- рольова узгодженість подружжя в реалізації шлюбно-сімейних функцій;
- фізичне і психічне здоров'я обох партнерів;
- задоволеність сексуальними стосунками;
- відсутність конфліктів та сварок;
- стійкість шлюбу в часі, збереження стосунків у важкі часи;
- певний рівень матеріального благополуччя.

На думку В. А. Сисенко, задоволеність стосунками залежить від ступеня задоволеності основних потреб особистості і визначається стійкістю і стабільністю шлюбу. Стійкість шлюбу – це стійкість взаємодії між чоловіком і дружиною, ефективність і результативність їхньої спільної діяльності, яка спрямована на досягнення певних цілей. Задоволеність особистісних потреб кожного із партнерів аналізується на основі співвідношення між очікуваннями від шлюбу й реальністю та суб'єктивною внутрішньою оцінкою. Задоволена шлюбом сім'я несе в собі позитивний емоційний заряд [14].

Таким чином:

1. Задоволеність можна визначити як стійке довгострокове позитивне емоційне ставлення (установку) людини до чогось, що виникає в результаті неодноразово випробуваного задоволення в якійсь сфері життя та діяльності та висловлюване у формі судження. Задоволення також можна визначити як позитивне переживання людиною її емоційної реакції на скоєні чи ще не скоєні дії та вчинки, і навіть ті, що відбулися чи що відбуваються події.

2. Основні етапи життя родини:

- період залицяння (набуття досвіду);
- заключення шлюбу та фаза без дітей (зміна соціального статусу, будування особистісних кордонів);
- молода родина з маленькими дітьми (розподіл ролей, пов'язаних з батьківством);
- родина з дітьми-дошкільниками (діти йдуть до школи);
- родина зрілого віку, яку діти покидають (криза середнього віку, проблему у спілкуванні подружжя);
- старіюча родина (стабілізуються відносини);
- остання фаза життєвого циклу сім'ї (пенсійний вік, смерть одного з подружжя).

3. Задоволеність шлюбом є одним з параметрів, що характеризує стосунки шлюбних партнерів. Існує два підходи до визначення задоволеності шлюбом: 1) відповідність між наявним та бажаним, тобто наявного з можливими альтернативами, якщо існуючі стосунки припинилися, і 2) ототожнення задоволеності шлюбом з суб'єктивним відчуттям задоволення-незадоволення при оцінці подружжям всіх аспектів шлюбу.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Організація дослідження та характеристика вибірки

У дослідженні прийняли участь 32 пари, що знаходяться на різних етапах шлюбу.

Відповідно до мети дослідження за результатами опитування усі респонденти були поділені на дві полярні групи за тривалістю шлюбних відносин.

Першу групу склали 18 пар, що перебувають у шлюбі більше 20 років.

Другу групу склали 14 пар, що знаходяться у шлюбних стосунках менше року.

На підготовчому етапі було проведено аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з проблеми дослідження, визначено актуальність, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, сформовано план дослідження, підбрано відповідний психодіагностичний інструментарій. Підготовлено онлайн-форми із стимульним матеріалом для проведення дослідження.

На основному етапі було здійснено тестування (листопад 2022 р.), збір, обробку та аналіз отриманих даних. Учасникам дослідження було запропоновано заповнити гугл форми з бланками наступних методик: Тест на якість прив'язаності (У. Карвер); Шкала співзалежності (Спанна-Фішера); Шкала любові і симпатії (З. Рубін, в адаптації Л. Я. Гозман і Ю. Є. Альошина); Опитувальник задоволеності шлюбом (Столін, Романова); Тест на подружню сумісність (Добрович); Методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності (Рассел, Фергюссон).

Більш детальний опис методик наведено в підрозділі 2.2.

2.2 Описання методів та методик дослідження

Для досягнення мети та поставлених завдань в роботі використано наступні методи:

1. Метод аналізу літератури проблематики дослідження;
2. Метод діагностичного тестування, з використанням наступних

методик:

1. «Тест на визначення якості прив'язаності» (Measure of Attachment Qualities - MAQ) Тест був розроблений К. С. Карвером у 2013 році.

Тест складається з 14 питань, які розділяються на 4 шкали: шкала «безпека», шкала «уникнення», шкала «амбівалентність занепокоєння» та «амбівалентність заглиблення у себе». Тест представлений у Додатку А.

Відповіді на запитання оцінюються від 1 до 4 балів: 1 – «я більшою мірою не погоджуюся з твердженням», 2 – «я певною мірою не погоджуюся з твердженням», 3 – «я певною мірою погоджуюся з твердженням», 4 – «я більшою мірою погоджуюся з твердженням».

Шкала «уникнення» узгоджена з нормальним розподілом, інші шкали – не узгоджені. Альфа Кронбаха $> 0,62$ при стандартизованому показнику альфа $> 0,12$. (Див. Додаток Ж).

2. «Шкала співзалежності Спана-Фішера» (Spann-Fischer Codependency Scale) Шкала Спана-Фішера визначає рівень співзалежності у стосунках. Опитувальник складається з 16 питань. Респондентам пропонуються варіанти відповіді, які оцінюються такими балами: «абсолютно невірно» - 1, «скоріше невірно» - 2, «частково невірно» - 3, «частково вірно» - 4, «скоріше вірно» - 5, «абсолютно вірно» - 6. Опитувальник представлений у Додатку Б.

За результатами даної шкали бали в діапазоні 16 показують низьку співзалежність, співзалежність зростає зі збільшенням балів.

3. Шкали любові і симпатії 3. Рубіна Автором методики є Зік Рубін, модифікація виконана Л. Я. Гозманом і Ю. Є. Альшиною (1985).

Мета методики - з'ясувати, що переважає у взаєминах: кохання чи симпатія.

Спочатку шкали любові і симпатії З. Рубіна представляли собою 2 набору висловлювань, в кожен з яких входило 13 пунктів, потім у міру роботи над створенням методики кількість тверджень було зменшено до 9. При складанні шкал опитувальника З. Рубін виходив з певних теоретичних уявлень про внутрішню структуру вимірюваних феноменів. Зокрема, важливими для вимірювання представлялися три компоненти любові: прихильність, турбота і ступінь інтимності відносин.

Шкала симпатії реєструє: ступінь поваги, ступінь захоплення і ступінь сприйманого подібності об'єкта оцінки з респондентом.

В остаточний варіант методики, адаптованої Л. Я. Гозманом і Ю. Є. Альшиною, включені 14 пунктів. Час виконання методики - 5-7 хвилин.

До шкали любові відносяться наступні твердження: 1,3,5,7,9, 11, 13. Шкала симпатії представлена твердженнями за парними номерами 2, 4, 6,8,10,12,14.

Відповіді оцінюються наступним чином: О відповідь «Так» - 4 бали; відповідь «Ймовірно, це так» - 3 бали; відповідь «Навряд чи це так» - 2 бали; відповідь «Це зовсім не так» - 1 бал.

Бали, присвоєні відповідям на кожне з тверджень, підсумовуються окремо за шкалою любові і за шкалою симпатії. Підсумкові оцінки можуть варіювати від 7 до 28 балів. Можливий підрахунок сумарного балу по обох шкалах, що характеризує загальний рівень емоційних відносин в діаді (від 14 до 56 балів).

4. Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко). Тест призначений для експрес-діагностики ступеня задоволеності-незадоволеності шлюбом. Опитувальник є одновимірну шкалу, що складається з 24 тверджень, що відносяться до різних сфер: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки, установки і т. д.

Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді: а - правильно; б - важко сказати; в - невірно. Піддослідним пропонується уважно прочитати кожне твердження і вибрати один з варіантів відповіді. При обраному випробуваним варіанті відповіді (а, б чи в) нараховується певна кількість балон (2; 1; 0). Далі підраховується сумарний бал по всіх відповідях.

Високий бал говорить про задоволеність шлюбом.

0-16 балів - абсолютно неблагополучні;

17-22 - неблагополучні;

23-26 - швидше неблагополучні;

27-29 - перехідні;

30-32 - швидше благополучні;

33- 38 - благополучні;

39- 48 - абсолютно благополучні.

Дана методика не тільки констатує картину існуючих подружніх відносин, але і дає можливість розуміння суб'єктивного світу, досліджуваного у всій його складності.

5. Тест на подружню сумісність. Тест опублікований А. Добрович. Дозволяє визначити характерологічні аспекти сумісності. Його доцільно рекомендувати старшокласникам на факультативних заняттях, а ще краще - в якості домашнього завдання. В останньому випадку можна не сумніватися, що знайдеться чимало охочих дізнатися, як поєднуються характери в їх складається парі.

Окремо підраховуються суми балів парних та непарних питань. Далі підраховується різниця сум парних(значення М) питань та сум непарних(значення К) питань.

Якщо значення М від 0 до 5:

- значення К 0-5: Ви — гармонійна пара та схожі характерами.

- значення К 6-10: Ви — гармонійна пара та доповнюєте один одного за характерами.

- значення К більше 11: Ви — гармонійна пара, але між вами неминучі з'ясування стосунків через відмінність характерів.

Якщо значення М від 6 до 10:

- значення К 0-5: Ви — У вас можливі певні труднощі у відносинах, але ви можете їх легко подолати.

- значення К 6-10: Ви — Труднощі можна подолати, але лише з часом.

- значення К більше 11: Ви — Труднощі можуть прийняти затяжний характер.

Якщо значення М більше 11:

- значення К 0-5: Ви – різні люди, але вмiєте швидко знаходити компромiс.

- значення К 6-10: Ви – складна пара, але рятує стосунки те, що ви взаємодоповнюєте один одного у поглядах та інтересах.

- значення К більше 11: Ви – складна пара.

5. Методика «Діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності». Методика створена Д. Расселом та М. Фергюссоном і спрямована на виявлення переживання самотності.

Опрацювання результатів.

Підраховується набрана за всі відповіді сума балів. Максимально можливий показник самотності – 60 балів.

Інтерпретація. Високим ступенем самотності відповідають 41-60 балів, середнім - від 21 до 40 балів, низьким - від 0 до 20 балів.

3. Метод статистичної обробки даних (ϕ^* -критерій Фішера, t-критерій Стьюдента).

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ЗАДОВОЛЕНOSTІ СІМЕЙНИМИ СТОСУНКАМИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ШЛЮБУ

3.1 Особливості задоволеності сімейними стосунками на пізніх етапах шлюбу (більше 20 років у шлюбі)

Метою цього підрозділу є визначення особливості задоволеності сімейними стосунками на пізніх етапах шлюбу (більше 20 років у шлюбі).

Для дослідження типу прив'язаності ми обрали методику тест на якість прив'язаності У. Карвера. За усередненими показниками ми побудували графік.

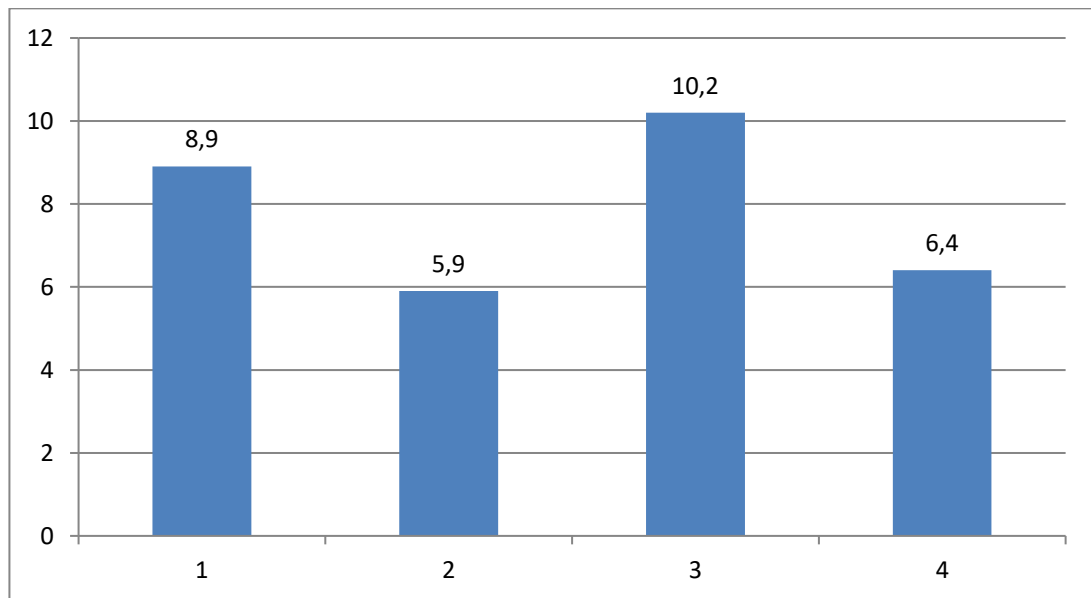

Рис. 3.1 Усереднені показники типів прив'язаності у групі пар, які у шлюбі більше 20 років: 1 – надійний тип, 2 – тривожно-амбівалентний тип, 3 – унікаючий тип, 4 – дезорганізований (боязливий) тип

Згідно з зображеним на Рис. 3.1 ми бачимо, що досліджувані цієї групи найбільше схильні до унікаючого типу прив'язаності, а найменше – до тривожно-амбівалентного. Високий рівень унікаючого типу прив'язаності може свідчити про те, що рівень довіри між партнерами знизився за період

шлюбу, партнери не відчують підтримки одне від одного у складні моменти життя.

Для дослідження рівня співзалежності між партнерами ми використовували шкалу співзалежності Л. Спанна, Д. Фішера.

У таблиці 3.1 приведено частоту зустрічальності рівнів співзалежності.

Таблиця 3.1

Частота показників зустрічальності різних рівнів співзалежності у групі пар, що у шлюбі більше 20 років

Рівень співзалежності	Результати групи №1	
	Кількість	%
Низький	10	27,8%
Помірний	22	61,1%
Високий	4	11,1%

За даними таблиці 3.1, найбільш вираженим є помірний рівень співзалежності (61,1%), на другому місці за вираженістю низький рівень співзалежності (27,8%) та найменший показник високого рівня співзалежності (11,1%).

Для дослідження рівня кохання та симпатії обрали методику «Шкала любові і симпатії» З. Рубіна. (адаптованої Л. Я. Гозман і Ю. Є. Альошина). Для аналізу даних побудували графік середніх значень показників за шкалами.

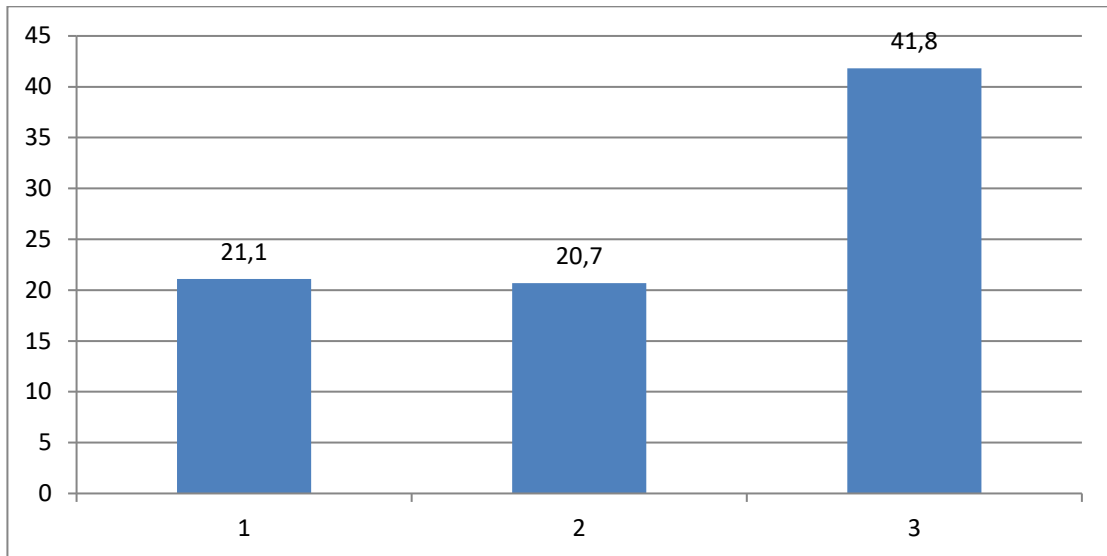

Рис. 3.2 Середні значення шкал у групі пар, що більше 20 років у шлюбі: 1 – шкала любові, 2 – шкала симпатії, 3 – загальник показник

Проаналізувавши дані з Рис. 3.2 зробили висновок, що шкали любові та симпатії у цій групі майже співпадають.

Для більш детального аналізу результатів побудували таблицю 3.2.

Таблиця 3.2

Частота зустрічальності показників рівнів шкал любові та симпатії у групі пар, що у шлюбі більше 20 років

Шкали	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Шкала любові	20	55,6	12	33,3	4	11,1
Шкала симпатії	18	50	6	16,7	2	5,6
Загальний показник	22	61,1	12	33,3	2	5,6

За даними таблиці 3.2, показники за шкалою любові у цій групі найбільш виражені з високим рівнем (55,6%), на другому місці за вираженістю середній рівень (33,3%) та найменш виражений понижений рівень (11,1%). Шкала симпатії найбільш виражена з високим рівнем (50%), на другому місці середній рівень (16,7%) та найменш з низьким рівнем.

Для того, щоб виявити рівень задоволеності стосунками використовували опитувальник задоволеності шлюбом В. В. Століна, Л. Романової. Для більш зручного аналізу результатів побудували таблицю 3.3.

Таблиця 3.3

Частота показників зустрічальності різних рівнів задоволеності шлюбом у групі пар, що у шлюбі більше 20 років

Рівень взаємовідносин	Результати групи №1	
	Кількість	%
Абсолютно неблагополучні	-	-
Неблагополучні	2	5,6
Скоріше неблагополучні	2	5,6
Перехідні	6	16,7
Скоріше благополучні	10	27,7
Благополучні	-	-
Абсолютно благополучні	16	44,4

Згідно з таблицею 3.3, найбільш виражений рівень взаємовідносин абсолютно благополучні (44,4%), на другому місці – скоріше благополучні (27,7%), на третьому – перехідні (16,7%) та найменш виражені рівні скоріше неблагополучні (5,6%) і неблагополучні (5,6%). Слід зауважити, що у цій групі не було виявлено абсолютно неблагополучного рівня взаємовідносин.

Для більш детального дослідження пар та їх взаємовідносин ми використали Тест на подружню сумісність А Добровича. Слід нагадати, що у дослідженні прийняли участь 18 пар, що у шлюбі більше 20 років, адже результати цього тесту розглядаються лише у парі.

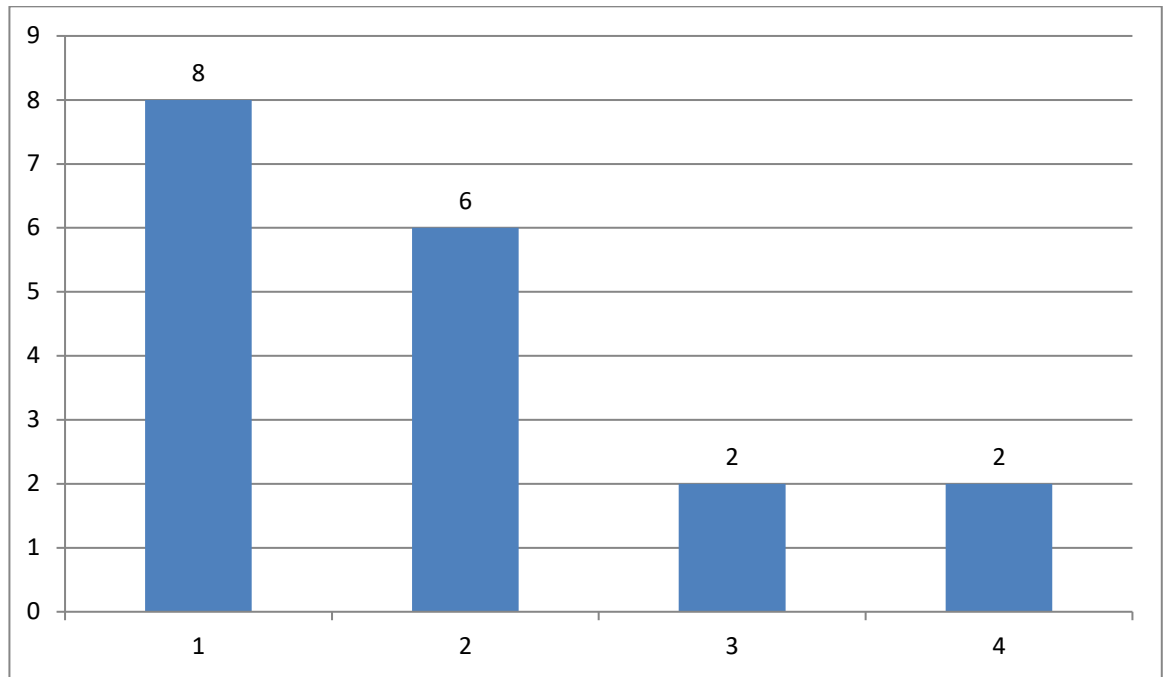

Рис. 3.3 Співвідношення пар з різною сумісністю у групі досліджувані якої більше 20 років у шлюбі: 1 – гармонійна пара, що схожа характерами, 2 – гармонійна пара, у якій доповнюють одне одного характерами, 3 – пара, які має труднощі, але їх легко подолати, 4 – пара, яка має труднощі, що подолаються лише з часом

За даними Рис. 3.3 зробили висновок, що більшість пар гармонійні та схожі характерами або доповнюють одне одного на менша кількість пар має труднощі у взаєморозумінні.

Для визначення рівня самотності у досліджуваних використовували діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела, М. Фергюссона. За результатами побудували таблицю 3.4.

Таблиця 3.4

Частота показників зустрічальності рівнів самотності у групі пар, що у шлюбі більше 20 років

Шкали	Самотність	
	Кількість	%
Низький	22	61,1
Середній	12	33,3
Високий	2	5,6

За даними таблиці 3.4, найбільш виражений низький рівень самотності (61,1%), на другому місці – середній рівень (33,3%) та найменш виражений високий рівень (5,6%).

3.2 Особливості задоволеності сімейними стосунками на ранніх етапах шлюбу (менше 1 року у шлюбі)

Метою цього підрозділу є визначення особливості задоволеності сімейними стосунками на ранніх етапах шлюбу (менше року у шлюбі).

Для дослідження типу прив'язаності ми обрали методику тест на якість прив'язаності У. Карвера. За усередненими показниками ми побудували графік.

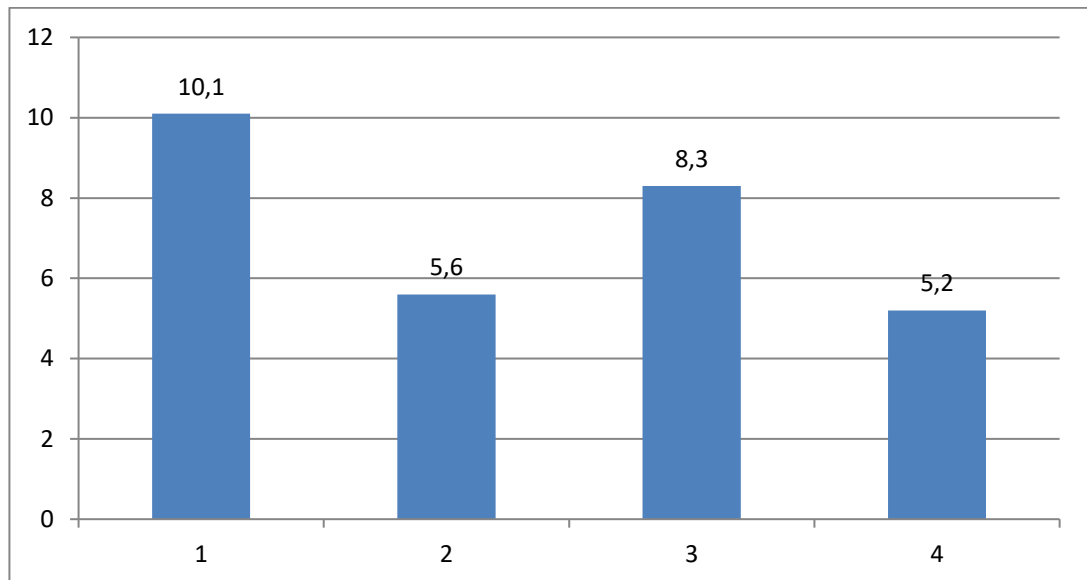

Рис. 3.4 Усереднені показники типів прив'язаності у групі пар, які у шлюбі менше року: 1 – надійний тип, 2 - тривожно-амбівалентний тип, 3 – уникаючий тип, 4 – дезорганізований (боязливий) тип

За результатами вказаними на Рис. 3.4 ми бачимо, що досліджувані цієї групи найбільше схильні до надійного типу прив'язаності, а найменше – до тривожно-амбівалентного. Високий рівень уникаючого типу прив'язаності

може свідчити про те, що партнерам комфортно у стосунках, довірливі стосунки.

Для дослідження рівня співзалежності між партнерами ми використовували шкалу співзалежності Л. Спанна, Д. Фішера. У таблиці 3.4 привели частоту зустрічальності рівнів співзалежності.

Таблиця 3.4

Частота показників зустрічальності різних рівнів співзалежності у групі пар, що у шлюбі менше року

Рівень співзалежності	Результати групи №1	
	Кількість	%
Низький	8	28,6
Помірний	20	71,4
Високий	0	0

За даними таблиці 3.4 найбільш вираженим є помірний рівень співзалежності (71,4%) та найменш виражений низький рівень співзалежності (27,6%). Слід зауважити, що у цій групі не було виявлено високого рівня співзалежності.

Для дослідження рівня кохання та симпатії обрали методику «Шкала любові і симпатії» З. Рубіна. (адаптованої Л. Я. Гозман і Ю. Є. Альошина). Для аналізу даних побудували графік середніх значень показників за шкалами.

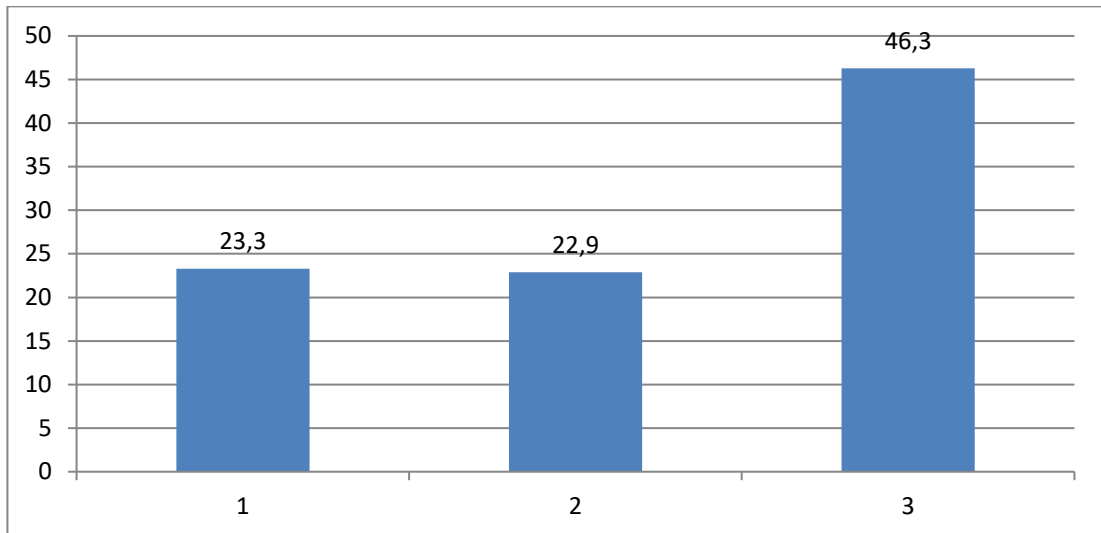

Рис. 3.5 Середні значення шкал у групі пар, що менше року у шлюбі: 1 – шкала любові, 2 – шкала симпатії, 3 – загальник показник

За результатами, зображеними на Рис. 3.5, шкали любові та симпатії цієї групи майже не відрізняється. Що говорить про те, що рівень поваги одне до одного, сприймання партнера таким як є, рівень кохання у цій групі майже не відрізняються.

Для більш детального аналізу результатів побудували таблицю 3.5.

Таблиця 3.5

Частота показників зустрічальності рівнів шкал любові та симпатії у групі пар, що у шлюбі менше року

Шкали	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Шкала любові	22	78,6	4	14,3	2	7,1
Шкала симпатії	22	78,6	6	21,4	-	-
Загальний показник	26	92,9	2	7,1	-	-

За даними таблиці 3.5 ми бачимо, що шкала любові у цій групі найбільш виражена з високим рівнем (78,6%), на другому місці за вираженістю середній рівень (14,3%) та найменш виражений понижений рівень (7,1%). Шкала симпатії найбільш виражена з високим рівнем (78,6%),

на другому місці низький рівень (21,4%), загальник показник найбільш виражений з високим рівнем (92,9%) та найменш – середнім рівнем (7,1%). Слід зауважити, що за шкалою симпатії та загальний показник з низьким рівнем не виявлені у цій групі.

Для того, щоб виявити рівень задоволеності стосунками використовували опитувальник задоволеності шлюбом В. В. Століна, Л. Романової. Для більш зручного аналізу результатів побудували таблицю 3.6.

Таблиця 3.6

Частота показників зустрічальності різних рівнів задоволеності шлюбом у групі пар, що у шлюбі менше року

Рівень задоволення шлюбом	Результати групи №1	
	Кількість	%
Абсолютно неблагополучна	-	-
Неблагополучна	-	-
Скоріше неблагополучна	1	3,6
Перехідна	1	3,6
Скоріше благополучна	-	-
Благополучна	2	7,1
Абсолютно благополучна	24	85,7

Згідно з таблицею 3.6 можемо зробити висновок, що найбільш виражений рівень взаємовідносин абсолютно благополучні (85,7%), на другому місці – благополучні (7,1%) та найменш виражений перехідний рівень (3,6%). Слід зауважити, що у цій групі не було виявлено абсолютно неблагополучного, неблагополучного та скоріше неблагополучного рівнів взаємовідносин.

Для більш детального дослідження пар та їх взаємовідносин ми використали Тест на подружню сумісність А Добровича. Слід нагадати, що у

дослідженні прийняли участь 14 пар, що у шлюбі менше року, адже результати цього тесту розглядаються лише у парі.

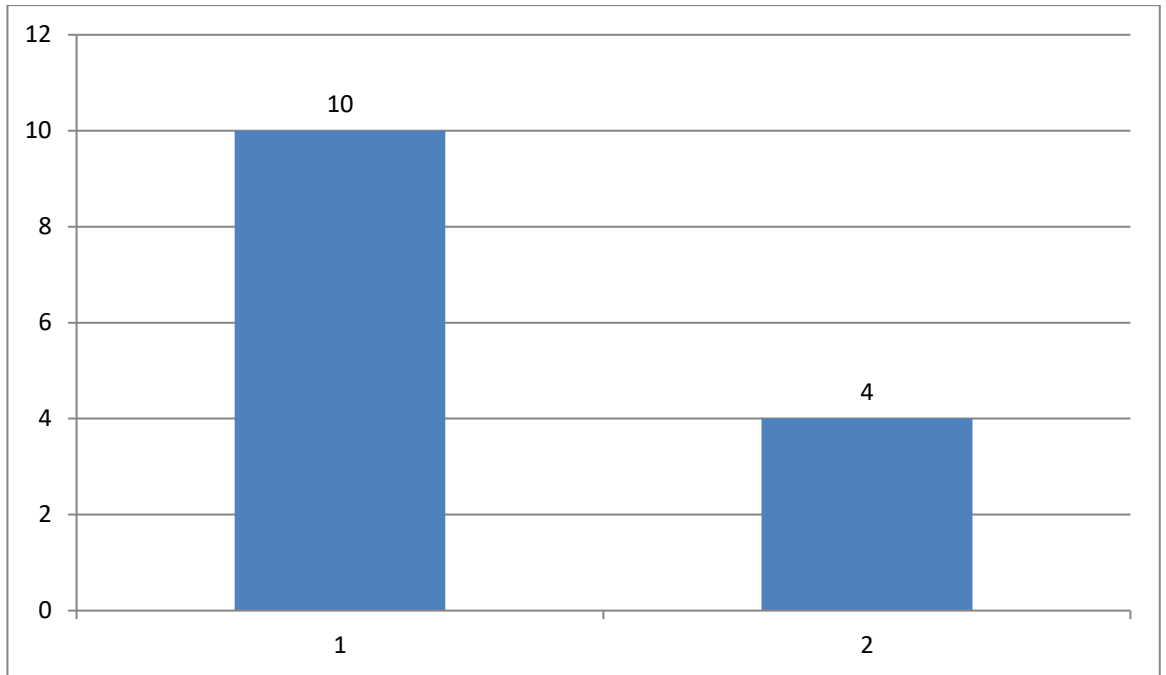

Рис. 3.6 Співвідношення пар з різною сумісністю у групі досліджуваних якої менше року у шлюбі: 1 – гармонійна пара, що схожа характерами, 2 – гармонійна пара, у якій доповнюють одне одного характерами

За даними Рис. 3.6 усі пари гармонійні та схожі характерами або доповнюють одне одного.

Для визначення рівня самотності у досліджуваних використовували діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела, М. Фергюссона. За результатами побудували таблицю 3.7.

Таблиця 3.7

Частота показників зустрічальності рівнів самотності у групі пар, що у шлюбі менше року

Шкали	Самотність	
	Кількість	%
Низький	20	71,4
Середній	6	21,4
Високий	2	7,2

Розглянувши таблицю 3.7 робимо висновки, що найбільш виражений низький рівень самотності (71,4%), на другому місці – середній рівень (24,4%) та найменш виражений високий рівень (7,2%).

3.3 Порівняльний аналіз особливостей задоволеності сімейними стосунками між парами, які знаходяться на різних етапах шлюбу

Метою цього підрозділу було провести порівняльний аналіз двох досліджуваних груп: пари, що у шлюбі більше 20 років (група №1) та пар, що у шлюбі менше року (група №2).

Перша методика, за результатами якої ми будемо порівнювати групи, є тест на якість прив'язаності У. Карвера. Для початку розглянемо графік усереднених показників.

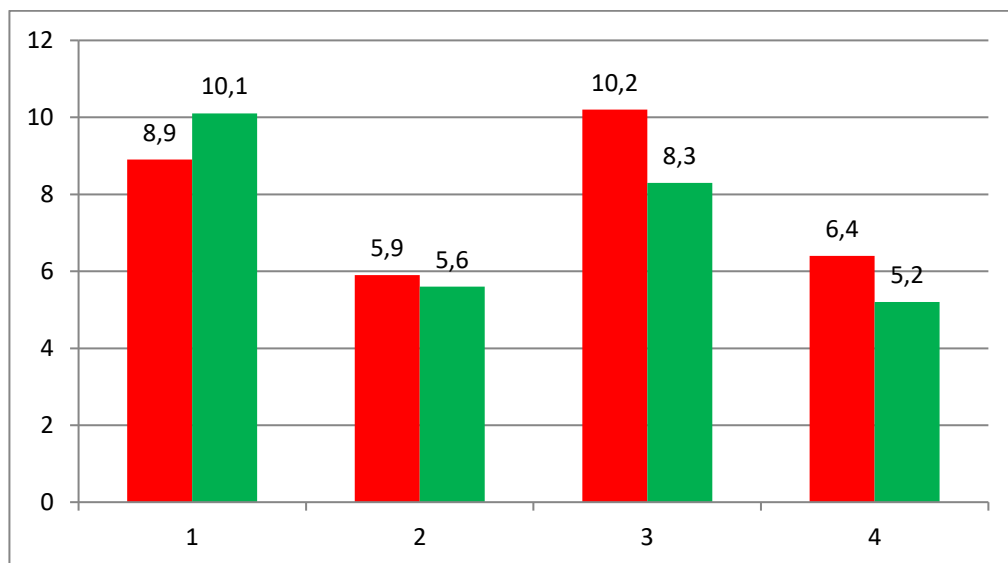

Рис. 3.7 Усереднені показники типів прив'язаності у групах пар, що у шлюбі більше 20 років (група №1) та менше року (група №2): ■ - група №1, ■ - група №2, 1 – надійний тип, 2 - тривожно-амбівалентний тип, 3 – унікаючий тип, 4 – дезорганізований (боязливий) тип

Рис. 3.7 демонструє, що надійний тип прив'язаності притаманний групі пар, що у шлюбі менше року (група №2). Це можна пояснити тим, що

стосунки у парі можуть знаходитись та етапі закоханості та ейфорії після укладення шлюбу.

Також за Рис. 3.7 видно, що групі пар, що у шлюбі більше 20 років (група №1) притаманний унікаючий тип прив'язаності. Це може бути пов'язано з тим, що партнери у цьому шлюбі пройшли декілька стадій родини (народження першої дитини, дитина йде до школи і т.д.), вікові кризи (криза середнього віку в кожного партнера) та інші кризові моменти, які могли порушити довіру між партнерами та погіршити взаєморозуміння між ними.

З метою виявлення статистично значущих відмінностей у типах прив'язаності у парах, що на різних етапах шлюбу, в досліджуваних групах був здійснений порівняльний аналіз результатів тесту на якість прив'язаності У. Карвера за допомогою критерія Фішера, результати якого наведені в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Порівняльний аналіз рівня реактивної тривоги в досліджуваних групах

Типи прив'язаності	група 1 (%)	групі 2 (%)	ф-критерій
Надійний	33	71	3,106**
Тривожно - амбівалентний	-	-	-
Унікаючий	55	29	2,200*
Дезорганізований (боязливий)	11,1	0	2,697**

Примітка 1: група 1 – пари, що у шлюбі більше 20 років; група 2 – пари, що у шлюбі менше 1 року

Примітка 2: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

За даними таблиці 3.8 бачимо, що суттєві відмінності є між групою №1 і групою №2 в показниках таких типів прив'язаностей як надійний,

дезорганізований та унікаючий. Що підтверджує думку про те, що у групи №1 вираженим типом прив'язаності є унікаючий та дезорганізований, а у групи №2 – надійний. Можна зробити висновок, що партнери, які у шлюбі більше 20 років, приховують свої почуття одне від одного, намагаються показати, що їм все одно на те, що між ними відбувається; партнери, що у шлюбі менше року, довіряють одне одному, відкрито виражають свої почуття, комфортно почувають себе поруч одне з одним.

Наступний показний, який ми порівнювали, - рівень співзалежності. На наступному графіку наведені усереднені показники.

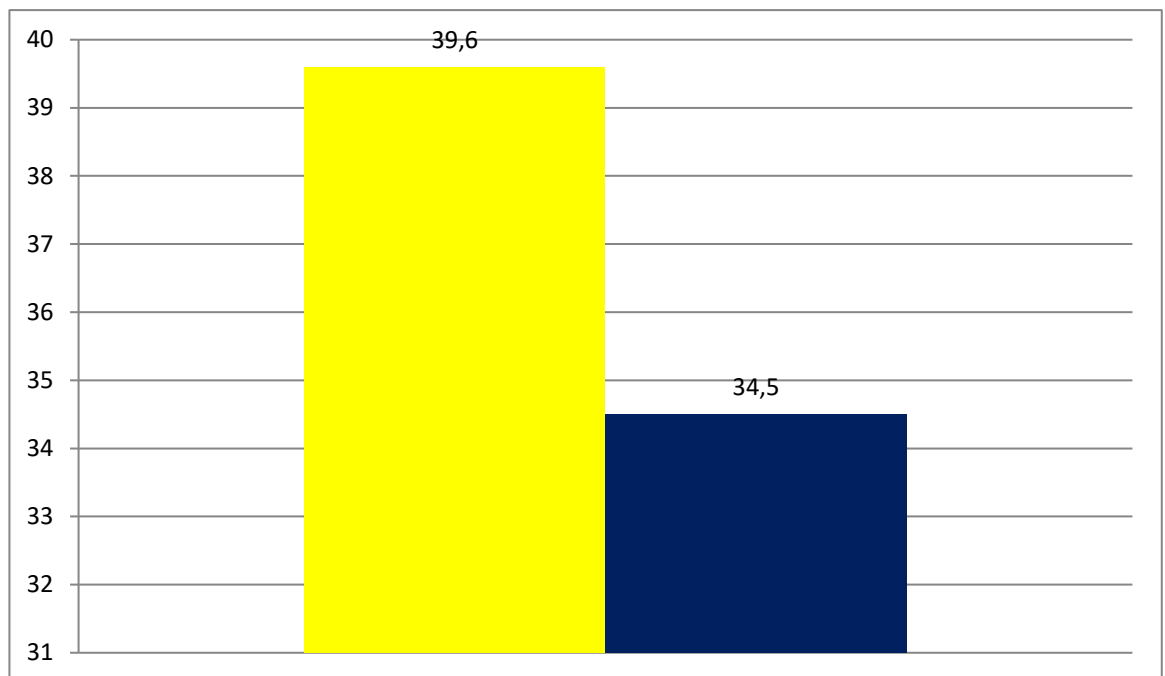

Рис. 3.8 Усереднені показники співзалежності у групах пар, що у шлюбі більше 20 років (група №1) та менше року (група №2): ■ - група №1, ■ - група №2

За даними Рис. 3.8 рівень співзалежності у групі пар, що у шлюбі більше 20 років, має більший показник, ніж пари, що у шлюбі менше року. Це може бути пов'язано з тим, що партнери які у шлюбі досить довгий час забувають про особисті кордони та кордони свого партнера, за стільки років разом ввійшло у звичку, що партнер поряд і життя без нього просто не уявне, адже стільки разом було подолано, стільки зроблено. Тому через те що є

багато емоційних подій які пов'язані з партнером та стереотип того покоління с приводу розлучень та «ідеальної» родини і утворює рівень співзалежності середній та високий рівні співзалежності.

З метою виявлення статистично значущих відмінностей у типах прив'язаності у парах, що на різних етапах шлюбу, в досліджуваних групах був здійснений порівняльний аналіз результатів тесту на якість прив'язаності У. Карвера за допомогою критерія Фішера, результати якого наведені в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Порівняльний аналіз рівня співзалежності в досліджуваних групах

Рівні співзалежності	група 1 (%)	група 2 (%)	ф-критерій
Низький	27,8	28,6	0,070
Помірний	61,1	71,4	0,868
Високий	11,1	0	2,697**

Примітка 1: група 1 – пари, що у шлюбі більше 20 років; група 2 – пари, що у шлюбі менше 1 року

Примітка 2: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

За результатами вказаними у таблиці 3.9 бачимо, що суттєві відмінності є між групою №1 і групою №2 в показниках високого рівня співзалежності, за іншими показниками відмінностей не було знайдено. Це може бути пов'язано з тим, що партнери довгий час разом і багато у чому залежать одне від одного, має місце звичка бути разом.

Наступна методика, за якою проводимо порівняльний аналіз, «Шкала любові і симпатії» З. Рубіна. (адаптованої Л. Я. Гозман і Ю. Є. Алешина). Побудували таблицю усереднених показників.

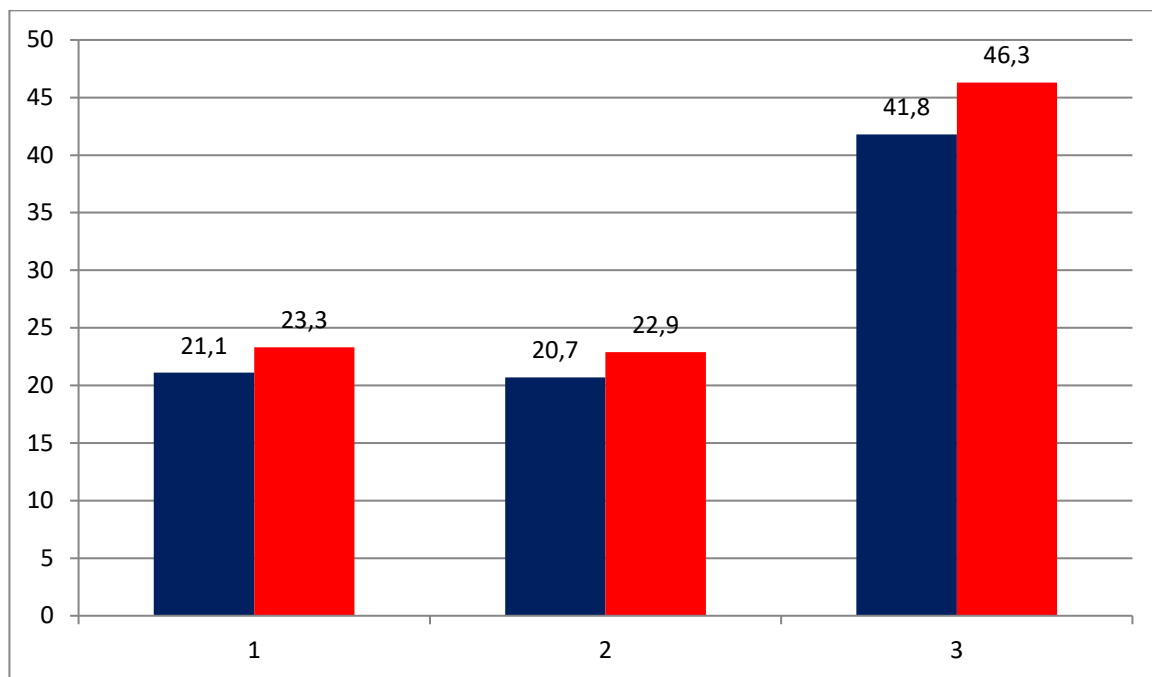

Рис. 3.9 Усереднені показники за шкалами у групах пар, що у шлюбі більше 20 років (група №1) та менше року (група №2): ■ - група №1, ■ - група №2, 1 – шкала любові, 2 – шкала симпатії, 3 – загальний показник

Рис. 3.9 демонструє, що показники обох груп майже рівні, що говорить про те що рівень любові та симпатії у групах не відрізняється. А

За допомогою Т-критерію Стьюдента були визначені наступні результати, що подані у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Результати математичної обробки даних за допомогою Т-критерія Стьюдента

Шкали	Середні показники		Значимість
	Група №1	Група №2	
Шкала любові	21,1	23,3	-
Шкала симпатії	20,7	22,9	-
Загальний показник	41,8	46,3	0,015

За результатами у таблиці 3.10 ми бачимо, що показники шкал любові та симпатії не відрізняються, загальний показний статистично вищий у групі

пар, що менше року у шлюбі. Це можна пояснити тим, що у перший рік шлюбу партнерам властива ейфорія після заключення шлюбу.

Наступна методика опитування задоволеності шлюбом (Столін, Романова). Побудували графік з усередненими показниками.

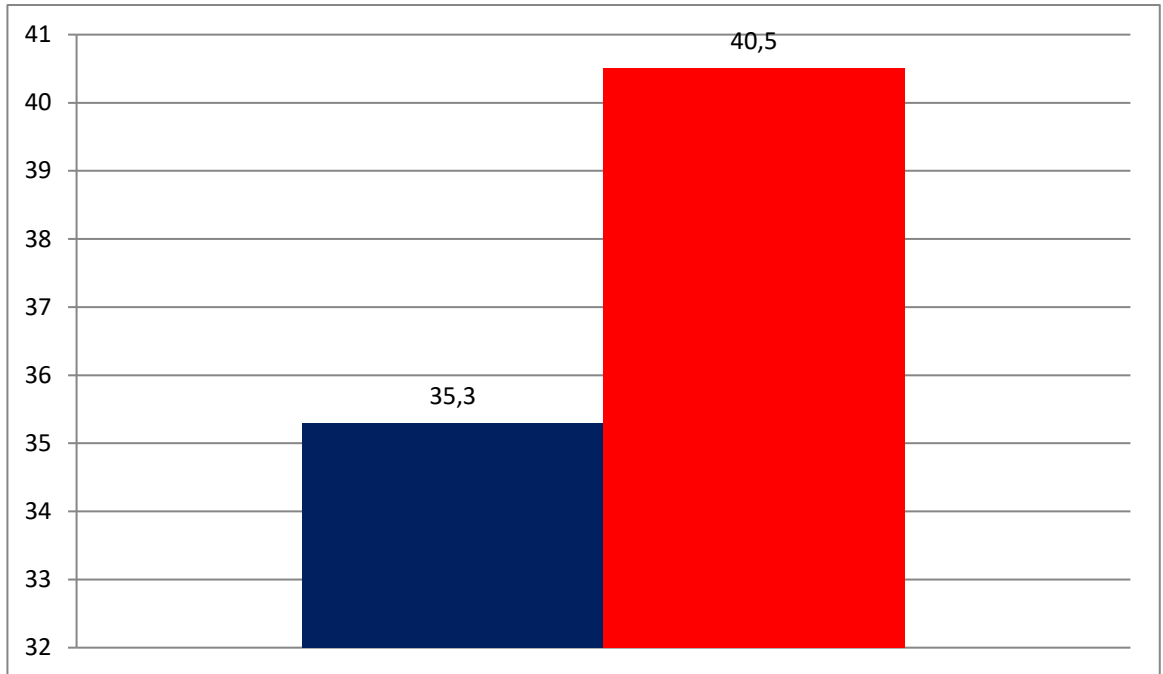

Рис. 3.10 Усереднені показники задоволеності у групах пар, що більше 20 років у шлюбі (група №1) та менше року (група №2): ■ - група №1, ■ - група №2

Згідно з Рис. 3.10 бачимо, що рівень задоволеності більший у групі пар, що у шлюбі менше року, ніж у першій групі.

За допомогою Т-критерію Стьюдента були визначені наступні результати, що подані у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Результати математичної обробки даних за допомогою Т-критерія Стьюдента

Рівень задоволеності	Середні показники		Значимість
	Група №1	Група №2	
		35,3	40,5

За результатами у таблиці 3.11 показник задоволеності шлюбом вищий у групі пар, що менше року у шлюбі. Це можна пояснити тим, що у перший рік шлюбу партнерам властива ейфорія після заключення шлюбу.

Тест на супружну сумісність (Добрович); Діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності (Рассел, Фергюссон).

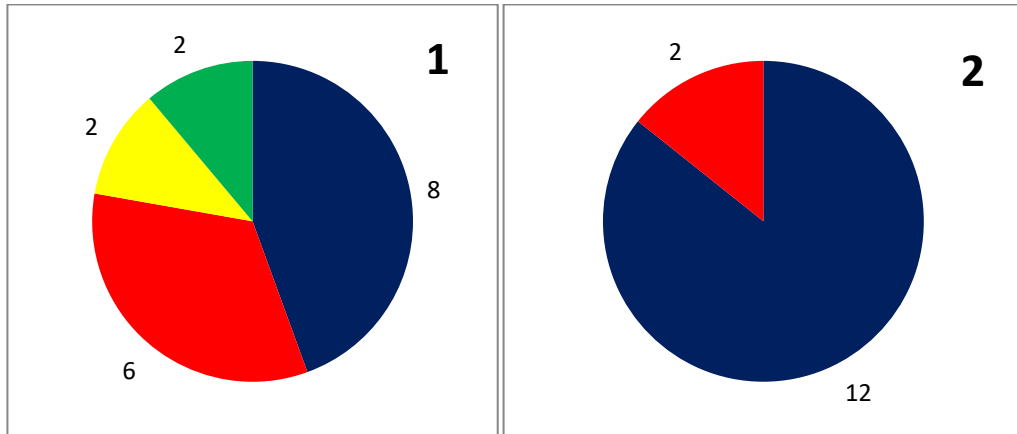

Рис. 3.11 Співвідношення пар з різною сумісністю у групі досліджувані які більше 20 років у шлюбі(група №1) та менше року (група №2): 1 – група №2, 2 – група №2, ■ - гармонійна пара, що схожа характерами, ■ – гармонійна пара, у якій доповнюють одне одного характерами, ■ - пара, які має труднощі, але їх легко подолати, ■ – пара, яка має труднощі, що подолаються лише з часом

Рис. 3.11 демонструє, що усі пари, які у шлюбі менше року (група №2) являються гармонійними та схожі за характерами або доповнюють одне одного, у той час як у групі пар, що у шлюбі більше 20 років, зустрічаються пари, які мають труднощі. Це може бути пов'язаним з багатьма речами: молоді пари ще не проходили кризи сімейного життя, крім того, слід враховувати що більшість молодих пар у шлюбі близько пів року, тому стан ейфорії від укладення шлюбу, зміни статусів ще має місце бути.

Останнім показник що порівнюємо є самотність у стосунках за методикою Діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності (Рассел, Фергюссон). Побудували графік усереднених показників.

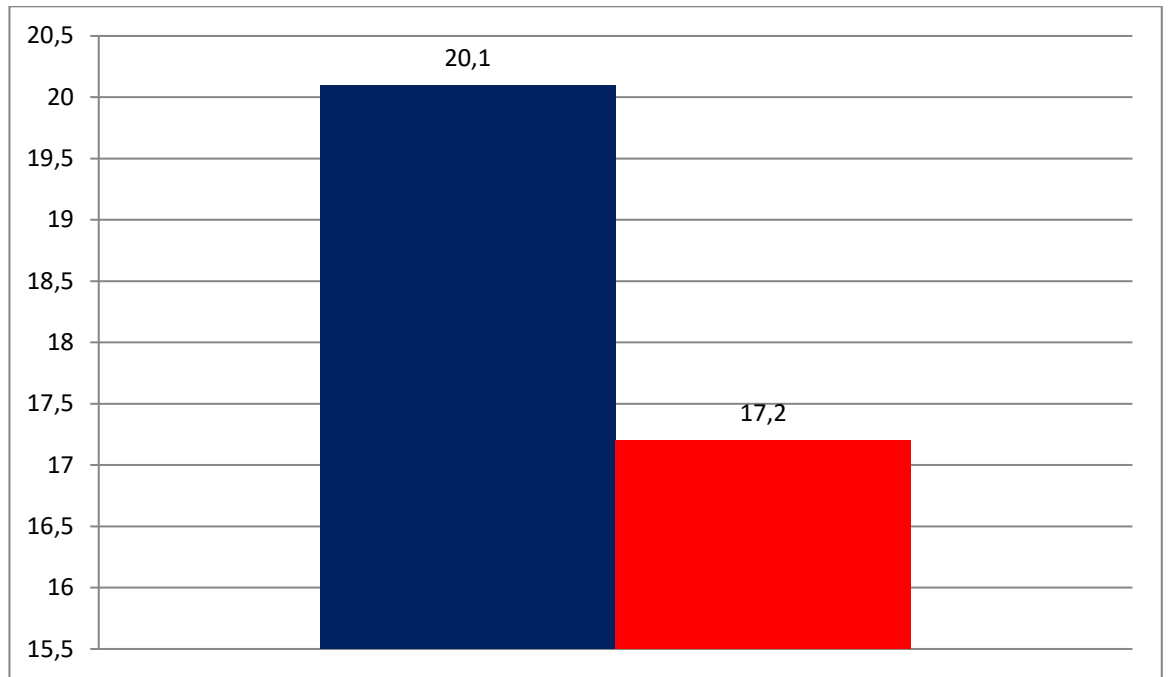

Рис. 3.12 Усереднені показники самотності у групах пар, що у шлюбі більше 20 років (група №1) та менше року (група №2): ■ - група №1, ■ - група №2

За результатами вказаними на Рис. 3.12 бачимо, що у групі №1 партнери відчувають себе більш самотніми, досліджувані з групи №2. Можна припустити, що це пов'язано з війною, адже більшість жінок поїхали з дітьми закордон, а чоловіки лишились на території України працювати або служити. Молоді пари у більшості заключили шлюб вже під час війни тому наразі більшість пар разом проживають на території України.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного теоретичного аналізу та практичного дослідження у відповідності до поставленої мети і задач можна зробити наступні висновки:

1. Задоволеність, як емоцію, можна визначити, як позитивне переживання людиною емоційної реакції на скоєні чи ще не скоєні дії, вчинки, події. Задоволеність стосунками – це суб'єктивне сприйняття подружжям ефективності функціонування сім'ї в залежності від рівня задоволення їх індивідуальних потреб. Відчуття задоволеності стосунками визначається гендерними відмінностями також мірою задоволеності особистих потреб. Так, автори дійшли висновку, що задоволеність чоловіків і жінок приблизно однакова. У чоловіків вона не пов'язана із розподіленням сімейних ролей, а у жінок виявлений зв'язок між задоволеністю та розподіленням ролей. При цьому недостатньо вивченими та систематизованими залишаються головні критерії та чинники задоволеності шлюбом, узагальнення одержаних результатів у теоретичні підходи.

2. Під час дослідження пар, що у шлюбі більше 20 років було виявлено, що більше половини досліджуваних задоволені своїми стосунками, на що вказують високі показники за шкалами любові та симпатії. 39% почувають себе самотньо, що може бути пов'язано з унікаючим типом прив'язаності, для якого характерно приховування своїх почуттів, спроба здаватися незалежним та егоїстичним. 22,2 % пар першої групи мають труднощі у відносинах, це також може бути пов'язано виявленим високим рівнем співзалежності у кожного дев'ятого у цій групі.

3. Під час дослідження пар, що у шлюбі менше року, було виявлено, що майже кожен досліджуваний задоволений своїми стосунками, на що вказують високі показники за шкалами любові та симпатії. 71 % не почувають себе самотньо, що може бути пов'язано з надійним типом прив'язаності, для якого характерний високий рівень довіри, підтримки та

гармонійних взаємовідносин. Усі пари цієї групи гармонійні, які схожі за характерами або доповнюють одне одного, це може бути пов'язано з помірним рівнем співзалежності у більше, ніж половини досліджуваних.

4. Порівняльний аналіз двох досліджуваних груп показав, що зрілі пари менш задоволені своїми стосунками, почуваються самотньо, 11% досліджуваних мають високий рівень співзалежності, що може бути пов'язано з тим, що більшість пар були поодинці на час дослідження. У досліджуваних, що у шлюбі менше року, вищий показник задоволеності, більш гармонійні стосунки, нижчий рівень самотності, що може бути пов'язано з тим, що шлюб був створений нещодавно, а молодому подружжю властиві підвищене почуття кохання й ейфорії. Отже, узагальнюючи результати дослідження можна сказати, що пари, які у шлюбі більше 20 років менше задоволені стосунками та мають більше труднощів у взаємовідносинах, ніж пари, що у шлюбі менше року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 13 травня 2021 р.) / Ред. колегія: Л. О. Котлова, Г. В. Пирог. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2021. 183-185 с.
2. Андреева, Т. В. Семейная психология: Учеб. Пособие / Т. В. Андреева. - СПб.: Речь, 2004. - 244 с.
3. Балацкий, Е. В. Факторы удовлетворенности жизнью: измерение и оценка // Мониторинг общественного мнения / Е. В. Балацкий. – 2005, № 4 (76). - 42–52 с.
4. Бартуль Е.С. Исследование супружеских конфликтов на разных этапах жизненного цикла семьи. // Международный студенческий научный вестник. – 2019. – № 4. ;
5. Бурова, С. Н. Социология брака и семьи: история, теоретические основы, персоналии / С. Н. Бурова. – Минск: Право и Экономика, 2010. – 445 с.
6. Волкова, А. Н. Социально-психологические факторы супружеской совместимости // Дисс... канд. психол. наук. - СПб., 2001. - 236 с.
Волкова, А. Н. Методические проблемы диагностики супружеских отношений / А. Н. Волкова, Т. М. Трапезникова // Вопр. психологи. – 1995. – № 5. – С. 77–81.
7. Добрович А. Милые бранятся... / А. Добрович, О. Ясицкая. – М.: Моск. рабочий, 1988. – 172 с.
8. Дружинин В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. - 3-е изд. - СПб. : Питер, 2006. - 176 с.
9. Елизаров, А. Н. Психологическое консультирование семьи / А. Н. Елизаров. – М. : Ось-89, 2004. – 245 с.
10. Емельянова, Т. П. Партнерские отношения в браке: репрезентации двух поколений / Т. П. Емельянова, Д. А. Шмидт // Вестник РГГУ. Серия

«Психология. Педагогика. Образование». - 2019. - №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/partnerskie-otnosheniya-v-brake-eprezentatsiidvuh-pokoleniy> (дата звернення: 06.11.2022).

11. Кириленко, С. А. Забота об удовольствии. Феномен удовольствия в культуре : Материалы международного научного форума / С. А. Кириленко. - СПб: Центр изучения культуры, 2004. - 155–157 с.

12. Крейг У. Шлюб ніколи нас не звільнить / У. Крейг. – спільне – 2015. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/shlyub-nikoli-nas-nezvilnit/>

13. Курилова, М. В. Психологические причины формирования конфликтных взаимоотношений в семье / М. В. Курилова // Молодой ученый. - 2019. - №21. - 306-308 с.

14. Лукашевич, Соціологія сім'ї: теорія і практика : навч. Посібник / М. П. Лукашевич. - К. : ПК ДСЗУ 2012. - 186 с.

15. Куликов, Л. В. Детерминанты удовлетворённости жизнью. Общество и политика / Л. В. Куликов. - СПб: Питер, 2000. - 476–510 с.

16. Лісовий, В. М. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти: Монографія / В. М. Лісовий та ін. – Х. : Майдан, 2009. – 149 с.

17. Маринкевич, С. М. До питання про задоволеність шлюбом як індикатор функціонування сімейної системи / С. М. Маринкевич// Філософія. Культура. Життя. - 2013. - № 39. - 252-262 с.

18. Москвичева, Н. Л. Семья в системе ценностных ориентаций личности студента : дис. канд. психол. наук / Н. Л. Москвичева. – СПб. : 2000. – 155 с.

19. Мушкевич, М. І. Психологія молоді сім'ї: монографія / М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, Т. І. Дучимінська, Л. І. Магдисюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 235 с.

20. Обозов, Н. Н. Диагностика супружеских затруднений / Н. Н. Обозов, А. Н. Обозова // Психол. журн. - 1992. - № 3. - 147-148 с.

21. Обозов, Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – Киев : Лыбидь, 1990. – 249 с.

22. Петяк, О. В. Особливості взаємозв'язку задоволеності шлюбом та міжособистісних стосунків шлюбних партнерів, зайнятих педагогічною діяльністю / О. В. Петяк, Н. В. Ханецька // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ : П. П. Лисенко, 2020. – Т. IX : Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія, вип. 13. – С. 248-256.

23. Савеньшева, С. С. К вопросу о факторах удовлетворенности браком супругов в современной российской семье / С. С. Савеньшева, Е. Е. Энгельгард // Петербургский психологический журнал. - 2016. - № 14. - С. 82-100.

24. Слюсар, Л. И. Социология любви: как украинцы заключают браки и почему разводятся / Л. И. Слюсар. – Сегодня – 2018.

25. Соловьев, С. С. Особенности взаимоотношений в разных типах молодых семей / С. С. Соловьев, О. В. Мелешкина // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Серия: Общественные науки. - 2018. - № 2 (800). - С. 246-263.

26. Сорокин, П. А. Кризис современной семьи (социологический очерк) / П. А. Сорокин // Вестник МГУ. –1997. – № 3. – С. 65-79

27. Социология семьи / под ред. А. И. Антонова. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 640 с.

28. Скрипаченко, Т. В. Психологічний аналіз феномену задоволеності життям / Т. В. Скрипаченко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць. - 2016. - № 2 (10). - С. 124–130

29. Эйдемиллер Э. Г. Психология и психотерапия семьи: монография / Э. Г. Эйдемиллер, В. Э. Юстицкис. - 4-е изд., перераб. и доп. - СПб. : Питер, 2008. - 633-663 с.

30. Хавула Р. Т Психологічні чинники вибору шлюбного партнера в юнацькому віці / Р. Т. Хавула // Проблеми гуманітарних наук. Серія : Психологія. - 2012. - Вип. 29. - С. 189-201.

31. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений. Курс лекций/ Л. Б. Шнейдер. — М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. — 512 с. (Серия «Кафедра психологии»).

32. Conger, R. D., Cui, M., Bryant, C. M., & Elder, G. H., Jr. (2000). Competence in early adult romantic relationships: A developmental perspective on family influences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(2), 224–237. - <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.2.224>